

Этэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1996
ОКТАБРИН
15
Намарай адаг шара
нохой
нарын 3
ВТОРНИК
гарагай 3
№197 (19537)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

1921 оной
декабриин 21-һээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ХҮДЭЛМЭРИИН ДОЛООН ХОНОГ

Октябриин 15-да Буряад Республикын
Правительствын заседани болохо.

Октябриин 16-17-до республикын районууд
болон хотонуудай өөһэдүн хүтэлбэрийн
захираганай гулаанарай семинар үнгэргэгдэхэ

Буряад Республикын Президент А.В. Потапов
Октябриин 16-да Буряад Республикын арадуудай
сээдэ бэлдэхэ талаар эмхидхэлэй комитедэй
заседани, энэл үдэр партинууд болон хүдэлөөнүүдэй
түгээлгээтэй уулзалга, октябриин 18-да Буряад
Республикын старейшинүүдэй соведэй заседани
үнгэргэхэ.

Мэргэжэл олгодог дунда хуралсамай эмхинүүдэй
директорнуудэй соведэй зүблөөн октябриин 14-дэ
эмхидхэгдэхэ гэжэ Эрдэм хуралсамай
министерство мэдээсэнэ.

Ан озоборилгын асуудалнуудаар албангууд
комиссинуудай зүблөөн, "Вторресурсы" гэгээн
баазын эд зөөри худалдаха
талаар аукцион октябриин 16-да үнгэргэгдэхэ байна.

Октябриин 17-до Буряад Республикын Хүн
зоние социальна талаар хамгаалгын министерство
Шалтын областинин Хүн зоние социальна талаар
хамгаалгын управлени эрэмдэг бээтэйшүүлэе
Новокижингинскын түбтэ эмшэхэ талаар хэлсээ
битала.

Мэргэжэл олгодог училищинуудай
түгээлгээтэй заседанай республиканска зүблөөн энэл
үдэр үнгэргэгдэхөөр хараалагдана.

Октябриин 18-да Россин Федерациин болон
Буряад Республикын искусствын габыата ажал
ябуулагша Б. Цырендашиевой ойн баярай үдэшэ
эмхидхэгдэхэ байна.

Долоон хоногой туршада Экономикын
министерство 1997 ондо республикын социально-

экономическа хүгжэлтын тухайламжые
тодорхойлолго дээрэ хүдэлмэриез үргэлжэлүүдхэ,
мүн Түнхэнэй аймагай социально-экономическа
хүгжэлтын программые хаража үзэхэ. Финансын
министерство "1996 оной түрүүшын хахадта
республиканска бюджетдэй гүйсэдхэл тухай"
Буряад Республикын Хуулиие бэлүүлэхэ талаар
Буряад Республикын Правительствын тогтоолой
проект бэлдэнэ. Госсанэпиднадзорой түб болой
Элүүри хамгаалгын министерство республикын
больницануудта халдабарита үбшэнгүүдхээ
нэргылхэ талаар коллеги эмхидхэхэ.

Республиканска 1-дэхи лицей-интернадай ойн
баярта зориулагдаһан хэмжээ ябуулганууд энэл
долоон хоногой үнгэргэгдэхэ байна. Геологиин
болон газарай гүндундахы баялигуудые хэрэглэхэ
талаар комитет ашагта малтамануудай
нөөсөнүүдээр территориальна комиссинуудай
заседани эмхидхэхэ. Граждан оборонын
хэрэгүүдэй ба онсо байдалай талаар комитет
граждан оборонын командно-штабай хуралсал
үнгэргэхэ. Гадаадын экономическа холбоо
барисаанай болон уласхоорондын харилсаанай
министерство гадаадын оронуудтай худалдаа
наймаа хүгжөөлгын республиканска программа
зохёоно. Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой
министерствэдэ 1997 ондо агропромышленна
комплексын социально-экономическа хүгжэлтын
программа бэлдэхэ талаар хүдэлмэри
эдэбхитэйгээр ябуулагдана. Республиканска эд
зөөрийн жаса үнэтэ саархануудай дэлгүүртэ
хаабадагшадай данса бэлдэнэ.

Буряад Республикын Президентын болон
Правительствын хэблэлэй албан.

Хүндэтэ уншагшаг! "Буряад үнэн"

СОНИНОЙНГОО

1997 оной

Түрүүшын хахад
жэлэй захил
хэхээ шамдыт!

Октябрь нара соо бүхы
хүдөөгэйхид, мүн хотодо
ажалуудаг дайнай болон
ажалай ветеранууд,
инвалидууд, олон хүүгэдтэй
гэр бүлынхид имэ
хүнгэлэлтэтэй сэнгээр
захил хэхэ аргатай:

1 нарын - 11010 тух.
3 нарын - 33030 тух.
6 нарын - 66060 тух.
Бусад зон хотодо имэ
сэнгээр захиха юм:
1 нарын - 14160 тух.
3 нарын - 42480 тух.
6 нарын - 84960 тух.

Редакцига ерэжэ, 30 мянган түхэригөөр хахад жэлэй
захил хэхэ болохо юм. Гадна дайнай инвалидуудуу 15
мянган түхэригөөр захиха аргатай.

Хүндэтэ уншагшаг! "Буряад үнэн"
хүнгэлэлтэтэй сэнгээр захихаа шамдал даа!
Редколлеги.

МҮНГЭН ЮУНДЭ ХОМОР БЭ?

Хубсага хунарай болон эдээ
хоолой дэлгүүрнүүдэй
наймаалагшадай гар дээрэ
байһан хиналтагүй эрьсын
мүнгэ зөөри хадаа налог
түлэлгые олоороо
хазайруулаха, бюджетдээ
ажалай салин болон пенси ба
пособинуудые түлэлгые
нагуулаха шалтагаан болоо.
Энэһээ уламжалаан, Буряад
Республикын Президент А.В.
Потапов Буряад Республикын
газар дээрэ юридическэ нюур
боложо бүридхэлдэ абтаагүй
ошын хэрэг эрхилэгшэдэй гар
дээрэ байһан мүнгэ зөөрийн
эрьсые гуримшуулаха тухай
Зарлиг гаргаба. Энээнһээ хойшо
юридическэ нюур боложо
бүридхэлдэ абтаагүй, гэгэбшье 50
миллион гаран түхэриг жэлэй
ошо оршотой Бурядай олзын
хэрэг эрхилэгшэд банкнуудта
сэт нэхээр уялгалагдаба. Энэ
Зарлиг дүүргээгүй олзын хэрэг
эрхилэгшэдые өөһэдүн
хүтэлбэрийн зургаанууд
бүридхэлдэ абтаһан тухай
үлэишэлгэнүүдхэнь хаһаха
дээтэй.

Республикын Президентын
Зарлиг тушаа Буряад
Республикын Үндэһэтэнэй
банкын мүнгэ зөөрийн эрьсын
талаар таһагай начальник О.А.
Федорюк тайлбари үгэнэ:
Тус Зарлиг абалга шухала
болоо, юуб гэхэдэ, тоосолгын
гурим абажа харахад, бүридхэлдэ
абтаагүй мүнгэ зөөрийн горитой
ургалта ажлаагдана. Хүн зоние
халгалда банкнуудай кассаһаа
үгтэһэн тодорхой хэмжээнэй
мүнгэн худалдаа наймаанай,
хэрэглэмжэ хангалгын албанай
предприятинуудаар, нөөсэлэлгэ-

нүүдэй ургалта банкнуудай
нээмэл счедой гуримаар
бусаагдаха ёһотой. Мүнөөнэй
байдалаар банкнуудта мүнгэ
зөөрийн эрьжэ бусалгын
хэмжээн тон бага. Ушар
тиимэһээ республика ямаршье
үндэһэ баримтагүйгөөр нэмэлтэ
мүнгэ зөөри эрьсэдэ гаргаха
баатай болоно. Иимэ байдалай
гол шалтагаанинь гэхэдэ,
республикада гуримшалуула-
даагүй дэлгүүр үргэдэнэ. 1996
оной сентябриин 1-нэй
байдалаар 790 миллиард түхэриг
гэхэ гү, али худалдаа наймаанай
эмхинүүдэй рознично эд
бараанай эрьсын 40 процент
хэмжээнэй мүнгэ зөөри
дэлгүүртэ "эрбелдэнэ".
Республикын бүхы мүнгэ
зөөрийн 75 процентн эрхэтэдэй
гар дээрэ байна гэжэ тэмдэглэхэ
шухала. Харин Россин
Федерацида энэ дүнгын 37
процент болоно. Эдэ бүгэдэн
800 миллиард түхэриг хэмжээнэй
мүнгэ зөөри республикаһаа
гаргагдана, налог түлэлгэ
хазайруулагдана гэхэ мэтэ
манай финансын дэлгүүрэй муу
талануудые гэршэлэнэ. Мүнгэ
зөөрийн эрьсын имэрхүү
байдал урьһаламжын
нөөсөнүүдые арьбадханагүй. Эдэ
тойбог бэрхэшээлнүүдхээ
боложо, республикын
бюджетдээ гарадаг салин болон
пенси, пособинуудые түлэлгэ
хүшэр байдалда оронхой.

Гол түлэб худалдаа наймаа
хэдэг олзын хэрэг эрхилэгшэдэй
мэдэлдэ байһан мүнгэ зөөри
республикаһаа гаргагдана.
Россин Федерациин граждан
Кодексын 861-дэхи статьягай 2-
дох пунктин ёһоор, олзын
хэрэг эрхилэгшэ бээлүүлгэтэй

холбоотой юридическэ
нюурнуудай хоорондохы, мүн
эрхэтэдэй хабаадалгатай
тоосоонууд мүнгөөр сэхэ
тоосохогүй гуримаар хэгдэхэ
ёһотой. Тийхэдээ хууляар
хараалагдаһанай ёһоор, мүнгэ
зөөрээр сэхэ тоосооной бээшэ
гуримаар үнгэргэгдэдэг
операцинууд олзын хэрэг
эрхилэгшэдэй зохио счедуудые
нээһэн банкнуудта
бээлүүлэгдэхэ ёһотой. Мүнөө
хэрэг эрхилэгшэдэй счедуудые
нээлгын гурим банкын
нормативна актаар
тодорхойлогдонхой. Мүнөө үедэ
олзын хэрэг эрхилэгшэдэй
үсөөхэниинь лэ счедуудые
нээжэ, тэрэ гуримаараа хүдэлнэ.
Гэхэтэй хамта тус зарлиг бага
хэмжээндэ худалдаа наймаа
эрхилдэг зоной тусхайлбал,
тамхи болон бусад жэжэ-божо
зүйлнүүдые наймаалдаг
пенсионернүүдтэ хамаатай бээшэ.
Тийгээдшье тэдэнэй жэлэй олзо
50 миллион түхэригтэ хүрэхгүй
гэжэ эли. Мүнгэ зөөрийн
эрьсын шэнэ гурим Россин
граждан Кодексын эрилтэнүүдтэ
үндэһэлэн абтанхай. Бага олзын
хэрэг эрхилэгшэдэй
хүнгэлэлтэтэй гуримаар налог
түлэлгэ ба тоосоо хэлгэ
болуулагдахагүй. Республикын
банкнууд счедуудые саг дары
нээлгэ, документнүүдые
түбэггүйгөөр абалга, банкын
операцинуудые саг соонь
дүүргэлгэ хангаха байна.

Буряад Республикын
Президентын
ба Правительствын хэблэлэй
албан.

ХАРЮУСАЛГА ЕХЭТЭЙГЭЭР

Мүнөө жэлдэ үбһэ тэжээл бэлэдхэһанай найнаар үнгэрөө. Хони
мал гээшэмнай үсөөн болонхой, тиимэһээ үбэлэйнгөө эдээ хоол,
урданайхидаа орходоо, багаар бэлэдхэнэбди.

Мүнөө үедэ тарья хуряалгамнай дүүрэхээ байна. 2600 гектар
талмайда тарья тариһан байгаабди. Тэрэнэй 600 гаран гектарынь
мүнөө дээрэ үлөөд байна, дүрбэ-таба хоноод дүүргэхэ бээшэбди.
Бороо багаар орожо, үнгэрэгшэ жэлһээ мүнөө жэл тарьямнай дунда
зэргээр жэгдэрхэ бшуу. Тийгэбшье, тарьягаа гээлтэ
хоролтогүйгөөр, 25 мянган шахуу центнер суглуулха түсэбтэйбди.
Энэ 25 мянган центнер тарьяагаараа үри шэриез түлэхэ, Эдээ хоолой
корпорацида үриез бусааха, шадабал, кожознигуудтаа нэгэ
заханшье һаа, аванс үгэхэ һанаатайбди. Үнгэрэгшэ жэл ажалайнь
салин гөө бэлэйбди. Мүнөө энэ жэл тиимэ арга байхагүй. Тарьямнай
найнаар худалдагдабал, зоноо урмашуулаха арга олгогдохо лэн.

Буряад зон хадаа заншалта мал ажалаа алдахагүй, хони малаа
олоор үдэхэ гэжэ сагай хэды хүшэршье һаа, оролдохол уялгатайбди.
Энээн тухай хонишодой зүблөөн дээрэ хэлэгдээ лэн. Мүнөө жэл
эхэ хонидой 6 отара харууһалнабди, 4 отарадаа 100 эхэ хонинһоо
100 хурьга абаа һэмди. Нёдондо жэл түрүү хонишондо утаадаг
машина бэлэг барюулагдаа. Мүнөө жэл һайн үрэдүнгүүдые харууһан
2 хонишондо холодильник абажа үгэнхэйбди. Бусад эрхим малшадаа
баһал элдэб үнэтэй бэлэг үгэжэ урмашуулагдабди.

Һүүлэй үедэ эбэртэ бодо малай тоо үсөөрүүлэгдээгүй. 320-ёод мал
баринабди. Наалишаднай ажадаа харюусалга ехэтэйгээр хандадаг.
Мүнөө зундаа суута Боргойн совхозой наалишадые һүүл залгадан,
эршэтэйгээр хүдэлжэ, һайн дүнгүүдые харуулжа ябаабди.

150-яад толгой хүрэг адуун бии юм. Мүнөө жэл 25 түл абаабди.
Энэ тоогоо үсөөн болгохогүй гэшэ манай уялга.

Улаан-Үдэ хотодо дэлгэгдээд байһан хүдөө ажахын продукциин
выставка-ярмагта хабааданабди. Шэниисэ, обёос, мяха, газарай
эдээ худалдаанда табинхайбди. Манай дурадханаан эдээ хоолой
зүйлнүүдые зон дуратайгаар абана гэжэ тэмдэглэлтэй.

С. ЖИГЖИТОВА,
Зэдын аймагай Октябриин 60
жэлэй нэрэмжэтэ колхозой
түрүүлэгшэ.

ТАТУУШЬЕ НААНЬ, ТАРЯАТАЙ...

Наяхан Хөөрхын ороононой тоог харахадаа склад тээшэ ошожо ябахдаа, зуураа Цэдэн Бальжинимаевтай уулзабаб. Урданайхяар хэлэхэдэ, тэрэш таряан ажахые даамал юм. Мүнөө дээрэ дурсагдагша Бальжинима Санжеевич Жимбиевэй аша хүбүүн гэшэ. Саг ямар түргэн ошоноб. Мүнөө тэрэнэй хүтэлбэри дор арбаад залуу эршүүл үсөөхэн тэды техникэтэй таряан ажахые барина. Үнгэрэгшэ хабар лэ анха түрүүнээ энэ халбарие даагаа нэн. Өөрөө Юутгэ гэжэ газарта фермер ажалтайшые наа, тэндээ аха, дүүнэртээ, мүн эхэдээ— Надежда Цэдэнешиева гэгшэдээ даалгаад, дээрэһээ энэл ажахые нэмжэ абаа юм. Урда ажлынүдтэнь эндэхи таряан ажахые Анна Михайловна Пенугова эрхилжэ байһан аад, олон шалтагаанһаа уламжалан Хэжэнгээ нүүгээ.

—“Нүүлшын бухалнуудые хүрилхэм, тиигээд таряанай хуряалгада орохобди”, — гэжэ Ц. Д. Бальжинимаев тон яралтай ябахдаа, хэды үгэ андалдаа нэн. Ехэдүй дүршлөөр баян бэншье наа, ажал хэхэ эрмэлзэл тэрэнэй шуһан соо бии. Энэ хабартаа дүшөөд гектарта шэниисэ, мүн гушаад һайса гаран гектарта обёс таряа юм. Анхан совхоз байхада, таряалангай талмайе хамгаалһан посхоодые тэрэ нэлбэжэ заһабарилаа. Мүнөө хоёр хазар мори унаһан залуу хүбүүд, посхоодоо харууһалжа гүйлгэдэжэ ябагша. Эндэхи мал адууһан адуулаггүй нэн тула зарим

хүршэнүүдын набгаршаг хоройе харайжа, талханда һүйд хэнэ. Нүхэр Ц. Д. Бальжинимаев иигэжэ хөөрэнэ:

—Манай комбайн хуушан. Фермер С. Ж. Содномов комбайнаа үгэжэ туһалхаб гэжэ нэн. Складнай шэнэ хашаатай, дороо шудхамал шулуун ороононой тоогтой.

—Үрэнэ хаанаһаа абаабта?

—Михайловкаһаа.

—Түрүү сортын гэхэ юм гү, нютагжуулагдамал һайн шанартай юм ааб даа?

—Бараг лэ гэжэ абтаһан юумэл даа, харабаб гүбди...

—Мүнөө жэлдэ паар хэхэ, хахалха гүш?

—Түлшэ, тоһомнай хашанал даа, яахаяашье ойлгоодүй ябанаб.

Иигэжэ хэды үгэ андалдаһаар лэ хүрилэлгэ тээшэ гүйлгөө нэн. Бэрхэтэй саг даа. Поли дээрэ минеральна үтэгжүүлгэ гаргаха, паар бодхоох, шэлэмэл үрэнэ бэдэрхэ гэхэ мэтэ ябадалнуудые эмхидхэхэ болоходонь, үнөөхи шэнгэн түлшэмнай гасаха болоо наа, яажа газар барахаб даа, аргагүй, ай, хөөрхэй. Хөөрхэдэ эртүүр хюруу унадаг аад, оройтожо тариһан тарилгы “галдажархидаг” аюултай юм. Энэ жэлдэ оройтоо нэн гээд һананаб. Хужартын урдахи шэниисе харгыда ябахдаа харахадам, һубагтан сайража, жэгдээр эдээшээгүй ха гээд ажаглахаар байгаа бэлэй. Хүндэ залаатай хоолос гунжаа һуугаа аабдаа, тэрэ ябадалы “гунжаха”, “дохихо” зүйл нэбэрээшгөгүгээд ажаглаа бэлэйб, юуныһе юм нэм,

бү мэдэе. Элирүүлхын түлөө эмиржэ үзэхэ хэрэгтэй!

Гушаад гаран жэлдэ саада тээ складаа тушаахадам, нэгэ ута сарай баригдаад, саанань үшөө нэгэ шэнэ сарай барихын баханууд нүхэндэ “гагнагдаад” байгаа бэлэй. Баруугаар урагша хойшоо һубариһан элинсэг угаймнай амбаарнууд, үшөө нэгэ сарай, һарабша гэхэ мэтэ бии нэн. Мүнөө харахадам, хуушан ута сарайн байна. Саанань дробилкын сарай баригданхай амбаарнуудһаа хоёрын үгы, сарай, һарабша гэхэ мэтэнь баһал үгы. Үшөө орооһо хатаадаг тусгаар сарай үндэр һүүхэ дээрэ һуугша бэлэй. Орооһо ашадаг хоёр түхээрлэгэ, нэгэ зернопулт бии нэн. Мүнөө гансал зернопогрузчик үлэнхэй юм ха.

Цэдэн Бальжинимаевай ажалынгаа үрые сэгнэхэ үдэрнүүд хэрэглэбэл, Хулгана жэлнай эхиндээ хуурайшые наа, дундаа дуһалха бороотой байжа, үлүүшые бэншэ наа, үбһэтэй, татуушые гэлсэхэ наань— таряатай “ноглихон” ондо орогдохонь бэншэ бы? Хэшгээр баян даа— Хэжэнгэмнай!

Галабай хэтын хугасаада Газар лэ хунише тэжээгээ. Амитан зоний харилсаанда Амидарал мүнхэ хэшээгээ. Шуһангамнай газарай шүлһэн— Шуһал түхөөжэ галтан үлһэн.

Газар—хамагай Эхэ, Габьяа солошь агууехэ!

Д. ДОРЖОГУТАБАЙ.

Тулдуунай совхозой хид хабарайнгаа таряа тарилга богонихон саг соо дүүргэжэ, эртээнһээ малай тэжээл бэлэдхэлгэдэ техникээ заһан бүридхэжэ, ехэ юумэ хээ нэн. Тиигэжэ энэ жэл үбһэ хуряалга эмхитэй һайнаар үнгэргэгдөө. Түсбөөр хараалагдаһан шэмэтэ тэжээлээ гүйсэд даража шадаа.

—Байгша оной зун хүйтэншгэ байжа, таряан оройтожо эдээшээ. Тиимэнэ таряа хуряалгада нэгэ бага оройтои,

сентябрийн 10-һаа орообди. Бараг һайн ургаса абахаар хараалнабди, — гэжэ совхозой директор Б. Ф. Захаров хөөрэнэ.

Энэ жэл 1100 гектар талмайһаа таряан сохигдоо. Даб дээрээ тэрэнэй 700 гаран гектарынь хуряагдаад байна. Гектарһаа дунда зэргэ 10, центнерээр жэгдэржэ, 700 центнер орооһон тоог дээрэ буулгагдаад хатаагдана, сэбэрлэгдэнэ.

Намарай хуряалгада оройдоол 3 комбайн хүдэлнэ. Тиимэнэ саһанай орохоһоо урда ажалынгаа хүсэ нэгэ бага эршэдүүлхын тула хажуу тээһээ туһаламжа хэрэгтэй байгаа. Тээд хэндэ үлүү техникэ байхаб? Зүгөөр иимэ хүндэ хүнэр сагта туһалха арга олодо. Багдариний аймагай Витимэй совхозонд комбайн эзэгшын даалгажа үгөө. Энэ комбайнёрой ажалдаа харюусалгатайгаар хандахын

тула совхозой талаһаа ехэ дэмжэхэ гэжэ шиидэһэн байна. Хэрбээ үгтэһэн түсбөө дүүргэе наань, таряагаарнь гү, али мүнгоор урмашуулха. Мунажал дээрэнь үдэрэй дүрбэ дахин халуун эдээгээр хоолуулана.

Тулдуунай совхозой комбайнёрнууд Василий Мамакин, аха дүү Михаил Моисейкинүүд алтан таряа түрүүшынхисэ хуряана бэншэ, тиимэнэ дүршлэһэн ажалаа

жэншэдгүй дүүргэе ааб даа. Заһабарилгаһа Э. Батуев, гагцууршан И. Дагадулин гэгшэд поли дээрэхи “хүршэгэнэдэг баатарнуудые” ажалай бүхэл үдэр хахина. Гэлтэ наатаа наань, комбайнёрнуудта дары туһалхаар бэлэн байха юм.

“Зил” түхэлэй нэгэ автомашина ба мөөртэй тракторнууд полиһоо тоог руу орооһо зоонэ. Тэдэнэй дунда жолоошон В. Цыбжитов, механизаторнууд С. Дамбаев, Ч. Д. Цыренжапов, А. Шагдуров гэгшэдые тэмдэглэжэ, ажалдань һайн һайхание хүсэе.

Таряа хуряалгала Тулдуунай таряанад оройтожо эхилээшые наа, ажалдаа хам орожо, саг соогоо дүүргэжээр эрд шиидэнхэй.

Э. БУДАЕВ.

Яруунын аймаг.

ТАРИФ ДЭЭШЭЛЭЭ, ГЭБЭШЬЕ...

Россин Федеральна энергетическэ комиссин шидхэбэрийн ёһоор байгша оной октябрийн 1-һээ зоной элшэ хүсэ хэрэглэһэнэй түлөө “гурбан шатаһаа бүридэһэн” шэнэ түлбэрийн тариф хүсэндөө оробо. Республикын олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд энээн тушаа оло дахин бэшэнхэй, радио болон телевизорээр ойлгууламжын хүдэлмэри яһала ябуулагданхай. Юрэдөөл, зоной энэ асуудалаар һонирхожо байһаниинь ойлгосотой. Хүнүүдтэ хүсэд үшөөл

—Промышленна предприятиянуудай һүүлэй хэдэн жэлэй туршад соо элшэ хүсэ хэрэглэхэдээ, эгээл ехэ тарифаар түлэдэг байһаниинь эли. Эндэһээ хүн зон ба хүдөө ажахын үйлдбэрилгэдэ доогуур сэнтэй тариф хэрэглэдэг байгаа бшуу. Зүгөөр үнэн дээрээ иимэ ябадалһаа мүртэй юумэн боложо үгэбэгүй. Промышленность жэлһээ жэлдэ һандаржа, халаха тээшээ болонхой. Продукци үйлдбэрилхээ, гаргаһан юумээ худалдажа шадаһаа болоһон предприятиянууд мүнгэ зөөригүд дээрэһээ энергетигүүдтэ айхабтар ехэ үридэ орошобо. Харин энергетигүүд өөһэдэньгөө талаһаа түлбэрийн саг соогоо түлэгдэлгэй ушарһаа оһоһэдтөө хэрэгтэй асуудалнуудаа баһал шийдхэжэ шадаһаа болибо. Иигэжэ бүхы байдалнай бэе бээдэе нягта холбоотой байна ха юм.

Ушар тиимэнэ зайн гал хэрэглэһэнэй түлбэрийн хоёр ондоо тарифуудые адли болгохо маар иимэ алхам хэгдэбэ шэ. Тиигээшье манай Буряад орондоо промышленна предприятиянуудай зайн гал хэрэглэһэнэй хэмжээнинь 29,3

ойлогдоногүй гэнэн асуудалтай бэшгүүд редакцидамнай ороһоор. “Гурбан шатаһаа бүридэһэн” гэнэн үгэдэ уншагшаднай ехэтэ торохо янзатай гэшэ ха. Иимэ алхам ямар удхатайгаар хэгдэхэ болобоб, үнэн дээрээ юун бэ” гэнэн асуудалнуудта харюусахыень манай газетын редакциин корреспондент акционернэ “Бурятэнерго” нэгэдэлэй коммерческэ директор М. Н. Хажеевтэ тайлбари үгэхыень хандаһан байгаа.

Тэрэнэ ойлгуулаад үгэхүү. 100 киловатт-час хүртээр элшэ хүсэ хэрбээ хэрэглэбэл, һарадаа 100 түхэриг, 101-һээ 200 киловатт хэрэглэхэдээ, 200 түхэриг, 201-һээ дээршэ киловатт-час элшэ хүсэ хэрэглэе гэшэ наа, һара соогоо 400 түхэриг мүнгэ түлэхэ байна.

Танай гэр бүлэ, жэшээнь, һарын туршад 150 киловатт-час элшэ хүсэ хэрэглэхэдээ, тарифай ёһоор 150-най түлөө 200 түхэриг мүнгэ түлэхэ ёһотой гэжэ абаһаар һанахаар. Тээд тэрэмнай тиимэ бэншэ юм. 100 киловатт-час элшэ хүсэһэнэй түлөө тарифай ёһоор та 100 түхэриг, харин 50 киловатт-часай түлөө гэхэ гү, али түрүүшын шата дабажа гараһан хадаа 200 түхэригэй тариф хэрэглэхэ болонот. Тиихэдээ 100 киловатт-часаа 100 түхэриг үлэхэдэ, 10 мянган түхэриг, 50 киловатт-часаа 200 түхэригөө үдхэхэдэ, баһал 10 мянган түхэриг гэхэ гү, али хамта дээрээ 20.000 түхэриг мүнгэ 150 киловатт-часайнгаа түлөө түлэхэ ёһотойт.

Урдань байһан хүнгэлэлтэнүүд тэрэл зандаа үлөөлдөнхэй. Тэрэн дээрэнь үшөө нэгэ шэнэ

хүнгэлэлтэ бии болгодоо. Хэрбээ та саг соогоо түлбэрэе түлөөд, үшөө һара уридшалан тоосоогоо хээд байгаа наатнай, танда 10 процент хүнгэлэлтэ үгтэхэ юм. Энэмнай ашаг үртэтай болон бэншэ гү?

Ушар тиимэнэ гурбан шатаһаа бүридэһэн түлбэрийн шэнэ тарифай хэды дээшэлбэшые, тэрэнь нилээд хүнгэн боложо үгэнэ. Иигэжэ гүрэн түрэмнай промышленность болон зоной хэрэглэдэг түлбэрийн тарифуудые адлирхуу болгохо гэнэн түрүүшынгээ алхам хэжэ эхилһэн байна. Тиихэдээ айл бүхэн зайн гал хэрэглэхэдээ, тэрэндэ эд бараан элэнги гамтайгаар, эзэн ёһоор хандадаг болохыень уялгалаа. Хүнүүд саашадаа зайн галай топ хэрэгтэй болоходонь, тэрэнэ гамтайгаар хэрэглэдэг болохо ёһотой. Хоёрдохөөр, айлууд түлбэрэе саг соогоо түлэдэг болохонь гэшэ. 10 мянган түхэригһөө мянган түхэригыень алмаха гэшэ гэр бүлын бюджеттэ яһала ехэ удха шанартай байна ха юм.

Иимэ шэнэ тарифай хүсэндөө оротор, бидэ яһала үнэгүй сэнгээр түлэдэг байгаади. Хотын зон октябрийн 1 бодотор киловатт-часай түлөө 84 түхэриг, хүдөөгэй улад 68 түхэриг түлэдэг байгаа юм. Үнэн дээрээ тарифай сэнгын нилээд дээшээ ургаба. Энэниие зон зүрхэе ехээр хүдэлэнгээр угтаба.

Юундэ иимээр дээшэлхэ болобоб? Энэниие мэдэхээ һананан хүнүүд олон байгаа ёһотой. “ЕЭС России” гэнэн акционернэ нэгэдэлһээ элшэ хүсэ мүнөө Буряад орон

абахдаа, киловатт-часай түлөө 110 түхэриг түлэхэ болго. Урдань билэ 62, 24 түхэриг мүнгэ түлэдэг байгаади. Иигэжэ элшэ хүсэһэнэй сэнгын 1.88 дахинаар дээшэлбэ. Эдэ тоо, баримтанууд дээрэлшэ харахада, хэрэглэмжын тариф үнэн дээрээ багаар дээшэлэе. Юундэ? Республикын Правительство акционернэ “Бурятэнерго” нэгэдэл хоёр “Иркутскэнерго” эмхитэй сэхэ хэлсээ багалһаа “ЕЭС России” гэнэн РАО-һоо ба Федеральна энергетическэ комиссийһаа зүблөөл абажа шадаһан байгаа бшуу. Тиигэжэ бидэ хүршэнэрһөө 45 түхэригэй (квт-час) сэнгээр элшэ хүсэ абанабди. Эгээл энэ баримта тарифай сэндэ яһала нүлөөлөө.

Үшөө нэгэ һайшаалтай һонин дуулаһуу. Энергетическэ комиссин шидхэбэрээр октябрийн 1-һээ дулаанай сэн элшэ хүсэһэнэй сэндэ орходоо, 21 процентээр үнэгүй болобо. Мүнөөнэй энэ ойлгогдосотой сагта тэрэниие ойлгуулахын тиимэншэ хүндэ бэншэ юм. Зунай үедэ дулаа үгэхэ хүсэн ехэл багаар гаргашадагана. Зүгөөр тэндэ хүдэлдэг хүдэлмэриг гэдэ ашагладаг, заһабарилдаг байна ха юм. Эндэһээ гаргашань хэгдэхээр зандаашье наа, дулаанай хүсэниинь нилээд багаар хэрэглэгдэнэ. Хүйтэнэй хүржэ ерэхэдэнь, дулаанай хүсэһэнэй ехээр хэрэглэгдэдэг хэды болошые наань, үнөөхи гаргашань тэрэл хэбээрээ үлэнэ ха юм. Эндэһээ дулаанай сэнгын доошолуулагдаһан байгаа бшуу.

Д. ДОНДОКОВ бэлэжэ абаа.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Тогтоол

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН 1996 ОНОЙ ТҮРҮҮШЫН ХАХАД ЖЭЛЭЙ БЮДЖЕДЭЙ ГҮЙСЭДХЭЛ ТУХАЙ

Буряад Республикын 1996 оной түрүүшын хахад республиканска бюджетэй гүйсэдхэл тухай хуралын баялаг Республикын Арадай Хуралай хуралдаангаар хараалагдаһан болзорһоо гээгдэжэ Республикын Правительство дамжуулаа.

Буряад Республикын республиканска бюджет тухай" Республикын Хуулин бүхы статьянуудай гүйсэдхэл хүсэд шэнжэлээгүй гэжэ Буряад Республикын Арадай Хурал тэмдэглэнэ.

"Буряад Республикын 1996 оной республиканска бюджетэе зүбшэн хэлсэлгын ба баталалгын гурим тухай" Буряад Республикын Хуулин 7-дохи пунктые Буряад Республикын Правительство дүүргээгүй.

Энэ 1996 оной түрүүшын хахад жэлэй бюджетэй гүйсэдхэлгэ квартал ба үе-үе болоод лэ жэгдэ бэшээр пророг олзо оршыень, мүн гарашыень бөөлүүлгэ араада абтангүйгоор жэлэй дүнгүүдээр гүйсэдхэнхэй.

Тоосоото үеын турнада 381,5 миллиард түхэриг гэхэ гү, али уридшалан хараалагдаһан жэлэй хэмжээнэй 33,9 процентнь бюджетэе оруулагдаа. Гэхэ зуура 54,2 миллиард түхэриг гэхэ гү, али жэл соо түсэлбэргдэһэн хэмжээнэй 28,2 процент налогэй түлбэринүүд оруулагдаа.

Эдэб түхэлэй олзо оршонуудаар, тэршэлэн байгалийн баялигуудые хэрэглэһэнэй түлөө ашгинуудые ба түлбэринүүдые сутлуулгаар түсэбэй ёсоор бюджетэе мүнгэ зөөри оруулха талаар Буряад Республикын Правительство саг соонь хүсэд хэмжээнүүдые абаагүй.

Буряад Республикын Правительство ба "Ливона" акционернэ бүлгэмэй хүтэлбэрилэгшэд нотаг дээрэ ширт үйлдбэрилгые түүхэй эдээр таһалгарягүй хангалтадтай болохо, архин зүйлнүүдэй оптовонай маанай сэнгые шалгаха, үйлдбэрини гарашыень доошоолуулаха, продукциян ашаг олзо ба эрилтэ дээшлүүлхэ талаар тодорхой хэмжээнүүдые зөвдөхон жэлээ абанагүй. Энэ шалгаһанһаа боложо, акционернүүдэй талаар бюджетэй олзо оршын хуби оройдоол 11,1 процентээр дүүргэгдээ, түрүүшын хахад жэлдэ 15,3 миллиард түхэриг мүнгэн бюджетэе оруулагдаагүй.

Зарим ашагта малтамалнуудые олзоборилгын хэмжээ доошоолуулаһанһаа, арфинажна заводуудай алта бэдэрэлгын артельнүүдтэй саг соонь тоосоогүй байһанһаа, Правительствон зүгһоо "Бурятзолото" акционернэ бүлгэмэй, Бурятгоскомой болон предриятинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ эрилтэ хиларуулаһанһаа боложо, байгалийн баялигуудые хэрэглэһэнэй түлөө хараалагдаһан мүнгэ зөөрини оройдоол 6,6 процентнь бюджетэе номологдоо.

Бюджет тухайн хамтадаһан бюджетэе 99,8 миллиард түхэригэй түлбэринүүд дугуу ороо гэхэ гү, али энэнь ороһон олзо оршын бүхы хэмжээнэй 20,2 процент болоно. Харин нотагай налогуудай 18 процентнь бюджетэе оруулагдаагүй. Федеральна бюджетэе түлбэринүүдэй талаар мүнгэ номологто 74 процент дүүргэгдээ, республикада үгтэһэн трансфертын мүнгэнһоо дутагдалынь хүсөөгдоо.

Бюджет олзо оршын талаар федеральна бюджетдэ абтаһан 333,1 миллиард түхэригэй урьһаламжын мүнгэ зөөрээр хүсөөгдоо. Энэ саг зуурын хэмжээ абалга бюджетэй гаргашын хубине 14,6 миллиард түхэригтэ хүргэжэ гэхэ гү, али брхэдэнь 61,2 процентээр, тэрэ тоодо-арадай ажажин балбаринуудаар-27,2 процентээр, социальна амбангай талаар оройдоол 34,7 процентээр дүүргэхэ арга олгоо.

Урьһаламжын мүнгэнэй 99 процентнь республиканска бюджетдэ нотагай бюджетүүдтэ дамжуулагдаа. Тиймэнһээ республикын эмхи зургаануудаар болон хэмжээ ябуулануудаар бюджетэй бодото дүүргэлгэнь жэлэй хэмжээнэй 34,7 процент болоо.

Эрдэм-хуралсалай, соёлой, элүүрье хамтаалгын ба социальна талаар албануудые гүрэнэй талаһаа мүнгэ зөөрээр номололгын хэмжээнэй эрид доошоологһоо ба саг үргэлжиг таһалдаһаһаа боложо, үзрэлгэгшэ эмхи зургаануудай тоо үсоорнэ, олонини хаагдана, мэргэжэлтэдэйшье ажалһаа гаргала олошорно.

Байгша оной эхинһээ бюджетэй гарашын талаар хамтаалагдааг статьянуудаар: хүүгэдтэй эрхэтэдые эдэе хоолой, эм доной зүйлнүүдээр хангаха хэрэгтэ, пособиуудые түлэлгэдэ мүнгэ зөөри номологдоо.

1996 оной июнин 1-нэй байдалаар гарашын талаар бюджетэй хамтаалагдаһан статьянуудаар 49,9 миллиард түхэригэй, тэрэ тоодо салин түлбэрини (нэмэлтэй) талаар 31,7 миллиард түхэригэй кредиторско уригэлгэ гаргагдаа.

Бюджетэй хуулин ёһоор хамтаалагдаһан болон бусад гарашын талаар статьянуудые мүнгэ зөөрээр номологтодо гаргагдаһан дутагдалнууд Буряад Республикын Правительствон талаһаа бюджетэй болон өөһэдэнь мүнгэ зөөри наринаар хэрэглэхэ, республиканска бюджетэе түлбэринүүдэй саг соо орхо, налог болон бусад түлбэри, татабаринуудые түрэхэ, бюджетэе дутаһан мүнгыне хүсэдүүлхэ талаар арга боломжонуудые бэдэрхэ хэрэгэй хойноһоо ёһото хилалта бөөлүүлээгүй байһанһаа ушараа.

Гэхтэй хамта түрүүшын хахад жэлдэ эдэб зарбаринуудай, тогтоолнуудай болон шилдхэбэринүүдэй ёһоор налогой талаар хүтэлбэрилгэнуудые олгоһонтой" дашарамдуулан республикын газар дээрхи бүхы шаглын бюджетүүдтэ 99,99 миллиард түхэриг дугуу ороо.

Правительство, Буряад Республикын Национальна банк коммерческэ банкнуудай болон филиалуудай хүтэлбэринэ тааралдуулан зохилдуулаһагүй, хойноһоонь ёһото хиналта бөөлүүлнэгүй, үзүүлшынхидэйн эзмээр бюджетэе ехэнхи

түлбэринүүд саг болзорһоо удааруулагдажа түлэлгэнэ. Иймэрхүү зарим банкнуудта Правительствон, хиналта бөөлүүлдэг зургаануудай талаһаа яла тохогдоһон, бусад хэмжээнүүд абтаһан байгаа.

Республикын хото болон аймагуудаар финансын, налогой болон банкын эмхи зургаануудтай эмхидхэлэй-методическа хүдэлмэри саг үргэлжэ ябуулагдаһагүй.

Правительствын, Арадай Хуралай комитедүүдэй, республикын финансын-экономическа албанай хүтэлбэрилэгшэдэй талаһаа нотагай өөһэдэнь хүтэлбэрини зургаануудта: городской, районно Советүүдтэ, тэдэнэй саг үргэлжын комитетнуудта бюджетэй налогой, банкын талаар ажал хэрэгые найжаруулаһан туһаламжа үзүүлхэ хүдэлмэри ёһото хэмжээндэ табигданагүй.

Буряад Республикын Арадай Хурал иигэжэ тогтооно:

1. Буряад Республикын 1996 оной түрүүшын хахад жэлэй республиканска бюджетэе гүйсэдхэлгэ тухай Буряад Республикын Правительствон тоосоо хараада абаха. Гэхэ зуура, республикада финансын талаар ушарһан хүшэр байдал хадаа гүрэнэй болон нотагай засагай бүхы шатын зургаануудай хүдэлмэри хубилгаха ба эрид найжаруулаха, 1996 оной хоёрдохи хахад жэлдэ республикын түбхын түрүүндэ социальна албанин хангаха хэрэгтэ бюджетэй, кредитэй, инвестицинуудэй болон нөөсэлэлгэнүүдэй талаар бүхы арга боломжонуудые бэдэрхэ эрилтэ табиһа.

2. "Буряад Республикын 1996 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулин түрүүшын хахад жэлдэ гүйсэдхэхэ талаар Буряад Республикын Правительство хангалтагүй хүдэлмэри ябуулаа гэжэ тэмдэглэхэ.

3. Буряад Республикын Правительствата:

3.1. Бюджетэй дутагдалые бага болгохо зорилгоор 1996 оной сентябрин 1-нээ эхилээд, байгша оной түгэсэтэр налогуудые болон бусад заатагүй түлбэринүүдые республиканска бюджетэе оруулха болзорыень хойшоолуулые болоулха, тэршэлэн байгша оной дүүрэгтэр предриятинууд болон эмхи зургаануудта инвестицино налогой урьһаламжинуудые үгэлгые болоулха.

3.2. Өөһэдэньгөө заседанинуудта республиканска бюджетэе үргэлэн предриятинууд туһаа саг үргэлжэ зүбшэн хэлсэхэ, нимэ предриятинуудай счдэууд, счдэгто байһан: мүнгэ зөөрини эрьсэе тухай коммерческэ банкнуудай мэдээсэлые хаража үзэхэнэй дүнгөөр эмхидхэлэй шийдхэбэринүүдые абаха, бюджетэе налог түлэлгэһоо хуужадаг арга замуудые хааха талаар Правительствон тусхай комисси байгуулаха.

3.3. Байгша ондо республиканска бюджетэе олзо оршонуудые, дугуу номологдоһон мүнгэ зөөри, ялын түлбэринүүдые оруулха даабари дүүргэлгые эмхидхэхэ хэрэгтэ Правительствон, Финансын, Экономикын министрствэнүүдэй, Буряад Республикадахи налогой гүрэнэй инспекциин, налогой полициин департаментын, Буряад Республикын Национальна банкын болон коммерческэ банкнуудай, мүн филиалуудай хүтэлбэрилэгшэдэй харюусалга хараада абаха.

Налогой өөһэдэньгөө хүтэлбэрини зургаануудай бюджетүүдэй олзо оршынэ бүрилдүүлгээр ба гарашануудынь гүйсэдхэлгөөр эмхидхэлэй-методическа, хиналтын-зохилдуулгын хүдэлмэри саг үргэлжэ бөөлүүлхэ.

3.4. Тус тогтоолые бөөлүүлгэдэ шухала болболнь "Буряад Республикын 1996 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида нэмэлтэнүүд ба хубилалтануудай зохихо проект Буряад Республикын Арадай Хуралда оруулха.

4. Буряад Республикын Президентын дэргэдэхи хиналта бөөлүүлгын зургаангай хамта Буряад Республикын Арадай Хуралай Тоололгын палатада 1995 ондо Буряад Республикын Правительствон алта үгэжэ, олзо оруулха 7,5 миллион США-гай доллар валютын урьһаламжые хэр зүбөөр хэрэглэһэнэй шалгалта түгэсэхэ, удаадахи сессидэ энээн тухай мэдээсэхэ.

5. Буряад Республикын Правительствон болон "МАПОбанк" АКБ хоёрой хоорондо гар табигдаһан хэлсээнүүдэй хэр хуули ёһонуудтай зохилдоһон, тэршэлэн урьһаламжын мүнгэ зөөри хэр ашаг үрэгтэйгөөр хэрэглэгдэнэб, 1997 оной декабрин 31 болотор процентнүүд саг соогоо түлэлгэхэ гү, урьһаламжинууд, 750 кг алтан гүрэндэ бусаагдаха гү гэжэ "МАПОбанк" АКБ-гэй шалгалта үнгэргэхыень Россия Федерациин Тоололгын палатада хандахынь Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семеновто даалгагдаа.

6. Мүнгэ зөөри арьбалха гурим наринаар сахилгатайгаар бюджетэй олзо оршые дээшлүүлхэ, гарашыень гүйсэдхэхэ талаар хүдэлмэри нарижуулхыень, тэршэлэн нотагай бюджетүүдэй болон жасануудай дутагдалые хүсэдүүлхэ, налогуудые, бусад түлбэринүүдые дүүрэнээр сугалуулаха талаар хэмжээ абахыень хото болон районуудай өөһэдэньгөө хүтэлбэрини зургаануудта дурдаха.

7. Тус тогтоолые дүүргэлгын хойноһоо хиналта бөөлүүлхыень Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай, финансын болон банкнуудай талаар комитедтэ, Тоололгын палатада даалгаха.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И.СЕМЕНОВ.

Улаан-Үдэ хото, 1996 оной сентябрин 26.

Буряад Республикын Арадай Хуралай

Тогтоол

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЕПУТАТ А. П. ЦЫМБАЛЮГАЙ ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛЭЛГЭНҮҮДЫЕ МЭДЭРХЭ ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Мандатна комиссиин элидхэл шагнаад, Буряад Республикын Арадай Хурал иигэжэ тогтооно:

1996 оной июлин 3-да Онохойн хунгуулин 12-дохи округһоо хунгагдаһан Арадай Хуралай депутат Андрей Павлович Цымбалюгай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые мэдэрхэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. СЕМЕНОВ.

Улаан-Үдэ хото, 1996 оной сентябрин 23.

Буряад Республикын Арадай Хуралай

Тогтоол

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЕПУТАТ В. В. МОРОЗОВОЙ ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛЭЛГЭНҮҮДЫЕ МЭДЭРХЭ ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Мандатна комиссиин элидхэл шагнаад, Буряад Республикын Арадай Хурал иигэжэ тогтооно:

1996 оной июнин 16-да Калашниковска хунгуулин 55-дахи округһоо хунгагдаһан Арадай Хуралай депутата Виталий Владимирович Морозовой эрхэ түлөөлэлгэнүүдые мэдэрхэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. СЕМЕНОВ.

Улаан-Үдэ хото, 1996 оной сентябрин 23.

Буряад Республикын Арадай Хуралай

Тогтоол

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ КОМИТЕДУУДЭЙ БҮРИДЭЛДЭ ЗАРИМ ТЭДЫ ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатууд А. П. Цымбалюк, И. В. Михалев, В. В. Морозов гэншэдэй мэдүүлгэнүүдые хаража үзөөд, Буряад Республикын Арадай Хурал иигэжэ тогтооно:

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатууд Цымбалюк Андрей Павлович ба Михалев Игорь Васильевич Гүрэнэй байгууламжын, нотагай өөһэдэньгөө хүтэлбэрини захиргаанай, хуули гаргалгын, хуули ёһоной болон гурим журам сахилгын талаар Арадай Хуралай комитедтэй гэншүүдээр хунгаха.

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат Морозов Виталий Владимировичые Бюджетэй, налогой, финансын болон банкнуудай талаар комитедтэй гэншүүнээр хунгаха.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. СЕМЕНОВ.

Улаан-Үдэ хото, 1996 оной сентябрин 26.

Буряад Республикын Арадай Хуралай

Тогтоол

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЕПУТАТ В. И. МОЛОВОЙ АСУУЛТА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат В. И. Молоковой (Шинковско 44-дэхи хунгуулин округ) асуулта хаража үзөөд, Буряад Республикын Арадай Хурал иигэжэ тогтооно:

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат В. И. Молоковой асуулатые хаража үзөөд, хэмжээ абахыень Улаан-Үдэ хотын мэр В.А. Шаповаловта болон Улаан-Үдэ хотын Октябрьска районой нотагай өөһэдэньгөө хүтэлбэрини захиргаанай гулава Н. Ф. Михалевто эльгээхэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. СЕМЕНОВ.

Улаан-Үдэ хото, 1996 оной сентябрин 26.

Буряад Республикын Арадай Хуралай

Тогтоол

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЕПУТАТ Н. М. ГОРЧАКОВАГАЙ АСУУЛТА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат Н. М. Горчаковагай (Баргажанай 1-дэхи хунгуулин округ) асуулта хаража үзөөд, Буряад Республикын Арадай Хурал иигэжэ тогтооно:

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат Н. М. Горчаковагай асуулатые хаража үзөөд, хэмжээ абахыень социальна страхованиян жасын хүтэлбэрилэгшэ Р. П. Сафоновто эльгээхэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. СЕМЕНОВ.

Улаан-Үдэ хото, 1996 оной сентябрин 26.

Москвада бага яһатанай зүблэдэ гэшүүдые һунгаха тухай.

10. Юрэ хэрэгүүд тухай. Митап Дугарович ДУГАРОВ (мүнөө наһа бараһан) дээрэхи хоёр материалые 1991 ондо манай газетын 70 жэлэй ойн урда тээ хэблэдэ бэлдээ юм.

БУРРЕСПУБЛИКА БОЛБОЛ УЛААН ОКТАБРИИН ҮТЭНН ҮРЭ МҮН

Бидэ, буряад-монголшууд болбол, урдын хаанта засагай "Ехэ Орос уласай" хэмээгшэ хатуу хархис "хаан абын" мотороо бариһан гүрэн дотор үгэлэшэгүй доромжолуулан дарагдаһан олон бага үндэһэтэн уласай нэгэн мүн болоод, 1917 оной октябрь һара хүрэгэр тэдэ бага яһатанай үзэһэн бүхы

түримхэйнер - помещик хэмээхэ садаха, дэбтэхэгүй сабгад садагай гэгшэнэрэй үнэндөө биһыһе һаа, адлидхамаар шунахай буржуйнарта хүдэлмэрилжэ байһан газараа бүримүһэн алдаһан аад лэ, манай иишэ хөөгдэжэ ерэнэн переселенци-нүүдэлшэд дор (газараа) хуулийн хүсөөр гаргуулан алдажа байһан бэлэбди.

Гадна 1917 оной февральһаа октябрь хүрэтэр үргэлжэлһэн хүрэнгэлигүүдэй хубисхалын бага яһатанай автономито байдал, үни холоһоо эгэрһэн ябадал тухай баримталха нэгшье жэнхэни шанарта үйлэ бүтээгээгүй юм.

Октябрь һарада засагые халаһан үгэйхүү буурайнарай хубисхалын бага яһатанай автономито, зүблэлэй засаг гэшые бүрилдүүлэн тогтоожо, тэрэн мүнөө һая зургаан жэл бата оршоһоной найр болохо ехэ һайндэр үнгэргэбэ.

Буреспублика болбол ушаралтайда үдэһэн Улаан Октябрийн үрэ болоод, бидэ буряад-монголшуудые мүнөө туйлай ехэ эрхэ сүлөө түгэсэжэ, улас болоод байнабди.

Улаан Октябрийн аша туйһе мэдэе гэбэл, урдын хуушанай хаһагдамал байдалтай мүнөөнэй хамаг эрхэ сүлөө түгэс байдалые жэшээлхэдэ, бүри гаража элирүүлхэ болоод, гансахан бидэ буряад-монголшууд олон бага яһатанай дундаһаа иимэ эрхэ сүлөө эдлэхэ зол хүртөөд байһан бэшэ, тэдэнь бүгэдөөрөө аб адлихан, эн тэгшэ эрхэтэй өөһэдын доторой байдалые үндэһэн заншал ба ажабайдалтай тааралдуулан зохёон, ехэ эрмэлзэлтэй байна.

Тиимэ тула эрдэм соёлой хүсэн хадаа мүхэстэй хаанта засагаар хаһагдаһан газалагдаһан бага яһатан уласые тэдхэн, уласай дунда оруулһан ба оруулхашье ехэ зорилготой болоод, Оросой эб хамтын намаар ушаралтайда үүдхэгдэһэн Улаан Октябрийн үни эгүүридэ оршон, дэлхэйдэхи дарагдаһан байгаа яһатан уласые бүримүһэн хамгаалан абажа, уласай дунда оруулба.

БУРЯД ДОНГИД.

Дотоодо һонин

НЭГЭ ЗҮЙЛ

Ойрад уласай автономито можын зүблэлэй суглааниинь манай республикын засагай түрүүлэгшэ М. Ербановта Буряад-Монгол улас тусхайржа, республика болоһоной ушарта энээнһээ хойногшодо шухала түрэлэй барилдалгата ойрад ба буряад-монгол хоёр уласай ниилэхэ сагаан замай үүдэхыень эрмэлзэл утаһан дохёогоор үгэбэй.

Манай республикын нийслэл хотодо Буряад-Монголой аралжаа наймаанай ябадалые эрхилхэ "Бурторг" хэмээхэ хэдэн пүүсэнэрые (магазинуудые) тогтообо. Энээнэй үт зорилгонь болбол республикынгаа арад зоной хогшол хүрэнгын хобдог хонжоошо наймаашадай гарта оруулалгүй, өөрын гарта абажа, арадай ажа түрэхын мүртэ зорюулаха зорилготой.

"Бурторгын" хүсэ орожо, хамаг ябуулгань ехэжэбэл, туһань нилээд ехэ болохо. Энээнэй ябуулгада туһалалсаха шухала. Мүнөө Дээдэ-Үдэ дээрэ хэдэн газар мяханай пүүс нээжэ, үнэ сэнгын дэлгүүрэй сэнһээ хямда байна.

"Буряад-Монголуун үнэн" 1923 оной декабрийн 4, N5.

"Буряад үнэнэй" 75 жэлэй ойдо

ТҮҮХЫМНАЙ ХУУДАНАУУД

Буряад Республикын Үндэһэтэнэй архивта манай сониной 1923 оной гансахан лэ номер бии юм. Тэрэ декабрийн 4-дэ гараһан 5-дахи дугаар болоно.

"Шэнэ байдалай" редакциин тус оной август һарада Дээдэ-Үдэ зөөһөнэй һүүлээр нэгэл - 46-дахи номер гараад, сонимнай саашадаа "Буряад-Монголуун үнэн" гэжэ нэрэтэй болоо һэн. Энэмнай нийтэ нэгэн Буряад-Монголой автономито уласай - республикын һаял тогтоод байһан үе гэшэе ааб даа. Тухайлхада, эмхидхэлэй шатын элдэб бэрхэшээлүүдһээ боложо, декабрь

һара болотор газетынмай 4 лэ номер хэблэгдээд, декабрийн 4-дэ 5-дахинь гараһан болоно. Мүнөөдэр хүртэтэр тэрэ оной гансахан лэ номер бүрин үлэһэн байбашье, тэрэн соо тон шухала мэдээсэл гараа. Тодорхойлобол, Буряад Республикын ЦИК-эй 1-дэхи съезд тухай мэдээсэл болоно.

Хас тамгата тугтай "Шэнэ байдал" түгэсэбэ гэшэ, "Буряад-Монголуун үнэн" гэхэн шэнэ гаршагтай болоһон сонинийнмай 1923 оной бүрин үлэһэн ганса номертой танилсагты.

байгууламжа тухай зүйлнүүд ба республикын захиргаанай хубаари тухай.

Нүхэд М. Баирман (Берман?) ба М. Иванов гэгшэдэй айладхал.

4. Газарай хэрэгые эрхилхэ Наркомадай ябуулга тухай.

Нүхэд А. М. Оширов ба Н. И. Козмин гэгшэдэй айладхал.

5. Арадай гэгээрэлые эрхилхэ Наркомадай ябуулга тухай.

Нүхэд Б. Барадин ба А. О. Данилов гэгшэдэй айладхал.

6. Арадай элүүрые сахиха Наркомадай ябуулга тухай.

Нүхэр А. Трубочеевэй айладхал.

7. Алба налог ба сан жасын хэрэг тухай.

Нүхэр Х. С. Ильинэй айладхал.

8. Оршо гаршын багсаа үзэн баталха тухай.

Нүхэр В. И. Коморой айладхал.

9. Буреспубликын Түбэй гүйсэдхэхэ комитет ба Бүгэдэ Орос уласай зүблэлнүүдэй суглаанда түлөөлэгшэд болон

зоболонгуудые адлихан амасаһан байнабди.

Хаанта засагай үедэ бага яһатанай үзэһэн зоболонгуудын юун бэ гэбэл, доторой ажабайдал эзэрхэхэ эрхэ огтолон үгы буюу, тэрэнэй түһөө байбашье, ехэтэ хаһагдаһан түрэлхи үндэһэн хэлэ бэшэгые эрхилэн, толби бага наһанай хүүгэдтэй элдэб эрдэм ба бусадшые болбосоролнуудые үндэһэн хэлэн дээрэ һургаха эрхэгүй болоод, тэрэхүү нарай оюунда толби хүүгэдтэ эрхэ бэшэ үлэ танигдаха хари "ехэ оросой" хэлэн дээрэ эрдэм һургаха ёһотойгоор богоолшологдоһон байнабди.

Анханһаа эзэлжэ байһан орон хизаарай газар, уһа ба тэдэнэй ашаг хүрэнгые эзэрхэн мэдэхээр аргагүй болоод, алимад дээдэ захиргаанай үзэмжөөр али һайн газар, уһая хаанай кабинетэй сан болбол арадые мүлжэхын нэгэн мэргэн оньһондо буюу, баруун Ехэ Оросой доторой

Тэрэ саһаа эхилэн, хуушанай Орос гүрэндэ "албанда багтажа" һууһан бага яһатанай зариманиинь ёһотой эрхэ сүлөөө хүлээн абажа, доторойнгоо байдалые заһамжалан тэдхэжэ, амар тайбан һууһан юм. Заха хизаараар һууһан зариманиинь доторой эсэргүү гэсэргүү ябадалнуудаар түбэй зүблэлтэ засаһаа таһалагдажа, холодуулагдаһан ушараар тусхайта эрхэ сүлөөө эдлэлгүй, урда мэтэ зобонин эгэрэн байһанаа мүнөө хари гүрэнэй түримхэйлигүүдэй сэрэгэй хизаарһаа хөөгдэһэн үедэ тэрэ хүү үршөөлөөр бүрин бүхэн хангадана.

Бидэ буряад-монголшуудшые хоёр анги таһаранхай байһанаа Алас-Дорнотын буфер гүрэнэй үгы болгогдоһоор зүблэлтэ засагай зургаадугаар он дээрэ үнгэргэшэ август 1-һээ нэгэн Буряад-Монголуун республика болгогдон тогтобо.

Тиимэ тула манай залуу

1923 ОН

БУРРЕСПУБЛИКЫН ТҮБЭЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ СУГЛААНАЙ УШАР

Энэ жэлэй августын 1-һээ эхилэн тогтоһон манай залуу республикын бүрин эзэн болохо түрүүшын ехэ суглаан декабрийн 3-да татагдаба гэшэ.

Энэ суглаан хадаа Орос уласай дунда ороһон бидэ, Буряад-Монгол уласай, өөрын доторхи байдалаа эзэрхэн зохёохо гэхэн түүхэтэ түрүүшын ехэ харюусалгатай суглаан мүн болоно...

... Зүгөөр хүдэлмэришэн ба хүдөө ажалтанай хоорондо халуун барисаан шухала харгэтэй, тэдэниие нэгдэхэжэ шадаһан Оросой эб хамта намай улаан туг доро ябабал, ямаршые юумэ бэрхэ бэшэ болохо, илэһань сохом байна.

Субажа ябаһан барасһаа сугларжа һууһан шаазгай хүсэтэй гэхэн оньһон үгын удахы баримталжа, хэрэг зоригтоо бээлүүлхэ саг ерэбэ.

ЁНО ХУУЛИ БА ЗАХИРГААНАЙ БҮЛЭГ

Энэ соносхол соо республикын 1-дэхи ехэ суглаан дээрэ зүблэхэ зүйлнүүдые бэшэнхэй.

1. Боложо байгаа мүнөөнэй саг тухай.

В. И. Трубочеевэй айладхал. (Тэрэ үедэ элидхэл гэхын орондо айладхал гэдэг байгаа).

2. Буррескомой үйлэдбэри тухай.

Нүхэд М. Н. Ербанов ба М. И. Амагайн айладхал.

3. Зүблэлтэ засагай

ХИНАЛТА ШАНГАДХАХА

Буряад Республикын Правительствын ээлжээтэ заседани үнгэргэгдэжэ, "1996-1998 онуудта Буряад Республикын Правительствын ажал ябуулгын программа тухай" Буряад Республикын Правительствын Тогтоолой хэр зэргэ бээлүүлэгдэжэ байһан тухай Буряад Республикын Национальна банкын түрүүлэгшын мэдээсэл шагнагдаһан байна.

Буряад Республикын Правительство Програма бээлүүлхэ талаар Национальна банк горитой хүдэлмэри ябуулаа гэжэ тэмдэглээ. Банк мүнөө табан хэмжээ ябуулга бээлүүлжэ байна.

Республикын банковска системые гуримтай болгохо зорилготойгоор Национальна банк коммерческэ банкнуудай ажал ябуулгын хойноһоо хиналта бээлүүлнэ, депозитна операцинуудые үнгэргэнэ. Республикын коммерческэ банкнуудта

ломбардна урьһаламжануудые үгэлгын гурим тодорхойлогдонхой. Түлбэринүүд болон тоосоонуудые хэлгын гурим һайжаруулга үргэлжэлһөөр. Регионууд хоорондын электронно түлбэринүүд республика доторнай хүдэлмэрийн нэгэ үдэрэй туршада бээлүүлэгдэхэ аргатай болонхой.

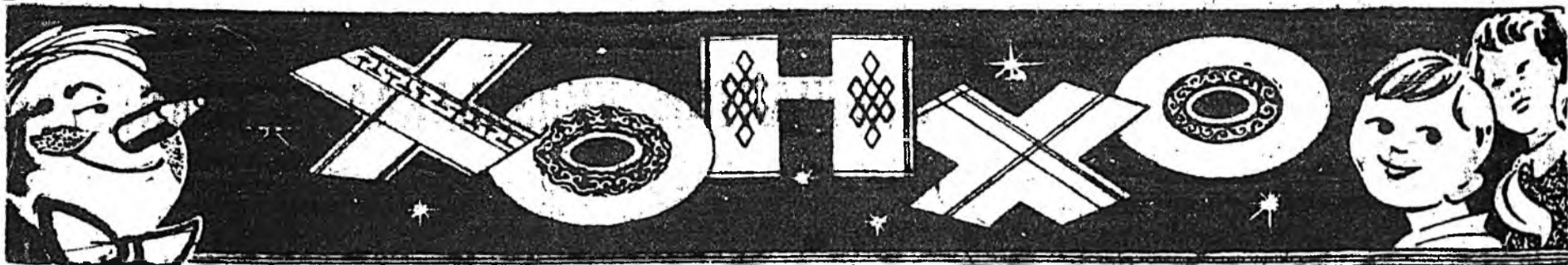
Национальна банк республикын коммерческэ банкнуудтай, налогой албантай хамта бүхы предпритинуудай, эмхинүүдэй хүдэлмэрийн хойноһоо хиналта бээлүүлжэ байхые оролдодог. Буряад Республикын Президентын, 1996 оной январийн 10-да абаһан "Буряад Республикада гар дээрэхи мүнгэнэй эрьсые гуримшуулха талаар хэмжээнүүд тухай" гэхэн Зарлигтай зохилдуулан, мүнгэнэй эрьсые гүйсэд гуримшуулха хэдэн хэмжээнүүд бээлүүлэгдэжэ байна.

Буряад Республикын Правительство коммерческэ банкнуудай хүдэлмэрийе хинажа байха уялгатай. Тийгэбэл банковска системэ бэхижэхэ, экономика тогтонжохо байна бшуу. Республиканска банковска совет байгуулагдажа, хиналтын горитой хүдэлмэри бээлүүлжэ эхилээ. Иимэ совет коммерческэ банкнуудай ажалые зүб тээшэнь шэглүүлхэ, гуримтай болгохо үүргэтэй юм.

Республика дотор гар дээрэ байһан мүнгэнэй эрьсые гуримшуулха талаар үшөөл олон хэмжээнүүд абтаха ёһотой. Хаа хаанагүй мүнгэнэй хомор сагта бүхы банкнуудай хүдэлмэрийе гуримтай болгохо гэшэтон шухала.

Буряад Республикын Правительство Национальна банкын түрүүлэгшэ Э. Б. Дудинагай мэдээсэл хаража үзэһэнэйнгөө удаа зохихо тогтоол абаа.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

аха нүхэдэйнгөө зохёолнуудай зүбшэн хэлсэлгэдэ байһамни ходо ханагдагша.

Гэхэтэй хамта һая бэшэжэ эхилжэшье ябаһан, нарбаа сайһаншье зохёолшод өөһэд өөһэдэгөө шэрүүнээр шүүмжэлхэ ёһотой гэжэ ойлгонхой агшаб.

Данри Данилович Хилтухин хадаа Эрхүүгэй можын Усть-Ордын автономито

Гэбэшье буряад хэлээ мэдэдэг, тиимэһээ зарим зохёолшодой шүлэгүүдые ород хэлэн дээрэ оршуудаг хэн.

-Түрүүшымни шүлэг 1930 ондо толилогдоо хэн. Таанар, залуушуул, эдэбхигүй байнат. Байлдаанда ороһон сэрэгшэ мэтээр, зохёолоо хэблүүлхын түлөө тэмсэхэ хэрэгтэй, - гэжэ жараад онуудай эхээр хэлэжэ байхыень дуулаад, үнөөхи табин нэгэн ондо зүбшэн хэлсэлгэ дээрэ шүлэгүүдээ

(1942), "Сэрэгшын лирикэ" (1943).

Толгой дээгүүрнь томо, жэжэ һомонуудай эшхэрлэдэжэ, гал дүлэнэй орёлжо байбашье (эиэ бурмаһаа амиды мултаарагдаха гү гэжэ ханаандаа һэжэглэхэшье саг болодогыё байгаа бээ!), һамбаа олоод лэ шүлэглэдэг, тэрэ оршоной байдалыё, амисхаалыё зүбөөр зурагладаг байһыень удаадахи шүлэг гэршэлэ:

Арьятан дайсанай

Тэрэ үедэ КПСС-эй обкомой секретарь байһан В.Г. Бирюков үгэ хэлэжэ байгаа.

Тэрэ суглаан дээрэ һуһан поэт Владимир Петонов нэгэ саарһан дээрэ юушье эрээлээд, гар дамжуулан ябуулба. Тэрэниень хараад, зохёолшод бүтүү энээлдэхэ юм. Саарһанай намда хүржэ ерэхэдэ, миний бүгшэхэ ээлжээн гараба: поэт Данри Хилтухин хажуу тээһээ аб адляар зураатай, доронь "Би хэнбиб?" гэжэ бэшээтэй байгаа бшуу. Ушарынь ха-

ЭСЭГЭТЭЙМ САСУУ ШҮЛЭГШЭН

Табяад онуудаар Улаан-Үдэдэ һурадаг болоходоо, тэрэнтэй нюураараа танилсаа бэлэйб. 1951 ондо Бурядай Уран зохёолшодой холбоондо "Саяанда" гэхэн номойнь зүбшэн хэлсэлгэ болоо хэн. Урда тээнэ Ж. Тумуновай "Жаргалантын галнууд" гэжэ поэмын эхэ бэшэ, Ш. Нимбуевай "Эхэ оронойм огторгой" гэхэн ном зүбшэн, хэлсэгдэһэн байгаа. Би! Гэшье хэлэдэггүй, уриһаниинь лэ һайн гээд, аха нүхэдэйнгөө үгэ хэлэхыё шагнаад һуудаг хэн бээб.

Тэндэ сугларһан поэдүүд Данри Даниловичай шүлэгүүдыё шэрүүншэгээр шүүмжэлээ хэн. Үхибүүдээ үмөөрһэн эхэ мэтээр поэт шүлэгүүдээ хамгаалжа, одоо буршаганажа байжа үгэ хэлээ агша хэн.

Энэ ушарыё юундэ дурданабши гэхэдэ, тэрэ үедэ поэдүүдтэ, уран зохёолшодто үгэ хэлэнэй, удхын талаар нилээн ехэ эрилтэ табигдадаг байһан юм. Мүнөө харахадам, хүсэд эдөөшээдүй, "шүрэб шүнхэ" һулатай зохёолнууд ном боложо гарашанхай байгша. Тиэхэдэнь эдир һанандаа

ДАНРИ Данилович Хилтухиниё би анха түрүүн зураг дээрэ хараһан байна. 1945 оной нажар хэн ха. Эжынгээ захидаг "Буряад-Монголой үнэн", газетыё дэлгэхэдэм, фронтовик уран зохёолшодой фото-зураг барлагдаһан байба. Тэдэнэй дунда баруун энгэртээ Улаан Одоной орден зүүһэн хүн һууба. Фото-зурагай доро үгтэһэн мэдээсэл сооһоо ойлгоходом, тэрэ хүн Данри Хилтухин байгаа. Дууддаггүй нэрэ обог хоёрынь намайё һонирхуулаа.

округой Бсохойной аймагай Заглиг гэжэ һууринда 1905 ондо түрэнһэн байна. Үгыгэй бүлэдэ түрэнһэн хадаа барлаг, батрааг ябаһаар намтар соонь бэшээтэй байдаг. Хэршье үгытэй байгаа һаа, һургуулида һураһан байна бшуу даа. Москвада барлагдадаг байһан "Батрак" гэжэ газетэдэ бэшэдэг, хүдөөгэй эдэбхитэй бэшээшэ гэжэ тоологдоод, тэрэ һониндой зууршалгаар Эрхүүгэй рабфакта һурахаар эльгээгдэбэ. Тэрэнээ 1930 ондо дүүргээд, Канск хотодо оршодог Хизаарай колхозно дээдэ һургуулида багшалаа.

Хожомынь Улаан-Үдэ ерэжэ, Бурядай уран зохёолшодой холбоондой харюусалгата секретарьяар, соёлой, түүхын, хэлэ бэшэгэй институтта эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшөөр ажаллаа.

Анхан бэшэжэ эхилһэн хэлэниинь ород байгаа.

аршалан, үйлөөрөө боложо байһыень ханаадхёо хэм.

Хэршье залуу һаань, 1934 ондо зарлагдаһан СССР-эй уран зохёолшодой съезддэ делегадаар тэрэниё һунгаһан байна бшуу. Тиэхэдэ бүхы Зүүн Сибириёе түлөөлэгшэдэй тоодо тэрэ ороо.

"Зол жаргалай Эхэ орон" гэхэн шүлэгүүдэинь түрүүшын согсолбори 1936 ондо хэблэгдээ. 1938 ондо "Наранай туяа" гэхэн хоёрдохи номоо гаргуулаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэдэ, түрүүшүүдэй тоодо сэрэгтэ абтажа, Ленинградыё хамгаалалсаһан габьяатай. Тэндэ хоёр дахин шархатаа. Сэрэгтэ хабаадалсахадаа, имагтал буугай һомоор бэшэ, мүн шүлэгүүдээрээ дайсадыё сохилсодог байһан байна. Тиэгэжэ сэрэгтэ ябаад, хоёр ном хэблүүлжэ үрдэ: "Эсэгэ оронойнгоо түлөө"

һомондо нэрбүүлэн, Арьяалаа томо дуб эндэ һуугаа... Хагдаран гунхан унаагүй нэгэш гэшүүһэн, Хабата мэсээрээ хамаг аюул туугаал. Үхэлтэ шуурган үни хада сарагдаа, Үргэн Невагай шарайш сэлмэнхэй. Ородой дубыё ошожо харагты, Омог дорюун, намаалан һэргэнхэй.

"Невагай эрьейн дуб" гэжэ нэрлэгдэһэн энэ шүлэг соо имагтал дуб модон тухай хэлэгдэнэгүй хаш даа. Аюулта байлдаанда илажа гараһан хүниё бүхэ бэхи дуб модондой образоор харуулаа бэшэ гү?..

Удаань "Адуушанай дуун" (1948), "Хани нүхэсэлэй гаһан" (1956), "Шэлэгдэмэл зохёолнууд" (1957) гэхэ мэтын хамта 30-аад ном хэблүүлээ. Улаан-Үдэдэ, Эрхүүдэ, Новосибирскдэ, Москвада хэблүүлһэн номуудайнь хэлэгүүдэй тоо миллионһоо үлүү гараба гэжэ тэрэ үеын библиографууд тоолоһон байдаг.

Ехэшүүдэ зориулаһан шүлэгүүдыё бэшэһэншье һаа, Данри Хилтухин юрэнхыдөө хүүгэдэй зохёолшо байгаа. Эдир уншагшадтаа зориулан, "Онгосохон" (1954), "Хани басагад" (1955; 1958 ондо энэ номынь дахин хэблэгдээ), "Харай-дэбхэрэ" (1959), "Хүхэ утаата хушанууд" (1960), "Космодром" (1951), "Зохид хашаа" (1961), "Би хэнбиб?" (1966) болон һусад номуудыё гаргуулаһан байна. һүүлшынь номой нэрыё бэшэжэ һуугараа, нэгэ ушар ханаандам орошобо. 1967 оной хабар тээшэ Уран зохёолшодой холбоондо суглаан болоо хэн.

даа суглаан дээрэ мэнэ һаяхан үгэ хэлэхэдэ: "Хүүгэдтэ зориулагдаһан зохёол үсөөн бэшэгдэнэ, би һаяхан Новосибирскдэ "Би хэнбиб?" гэхэн ном гаргуулааб," - гэжэ үнөөхи номоо зондо харуулаһан байгаа. Тэрээхэн зурагынь хармаандаа хээд, саарһанууд соогоо хадагалхаа яагаа һэнбиб гэжэ мүнөө ханадагби.

Африкан Бальбуравтай хамта бэшэһэн "Ажамидархыё захирнаб" гэхэн туужань олоной дунда сууржажа, Улаан-Үдэдэ, Москвада хэды дахин хэблэгдэһэн гээшэ.

Мүн "Дарицу" гэжэ нэрэтэй туужань 1959 ондо гараа. Хоца Намсараевтай хамта "Алтан гургалдай", Аполлон Шадаевтай хамтаржа, "Холын гүүртэдэ" гэхэн зүжэгүүдыё бэшэһэниинь мэдээжэ.

Гадна оршуула хэдэг байһыень дээрэ халта дурдаа хэм. Монгол поэдүүдэй шүлэгүүдыё ород хэлэн дээрэ оршуулаад, "Сонхир Хэрлэн" гэхэн согсолбори хэблүүлээ.

Бүри 1934 онһоо Д.Д. Хилтухин СССР-эй Уран зохёолшодой холбоондой гэшүүн байгаа. Мүн Бурядай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшын нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй хэн. Улаан-Одоной ордентой, олон медальтай байгаа.

Данри Данилович Хилтухин һанаар миний эсэгтэй сасуу, могой жэлтэй 5 шара мэнгэтэй байһан байна. 1978 ондо далай гурбатайдаа энэ дэлхийёе халиһан поэдэй, миний эсэгын үүрийн дурасхаада зориулан, энэ статья бэшэб.

Ц. ДОНДОГОЙ

1971 оной февральин 1. Ленфронтын ветеран, Улаан-Үдэһөө ерэнһэн уран зохёолшо Д.Д. Хилтухингай Ленинградой түүхын музейдэ сэрэгэй-түүхын бүлгэмэй эдэбхитэдэ болоһон уулзалга. Энэ уулзалга Ленфронтын 25 жэлэй ойдо зориулагдаһан байна.

Урдуур һуугшад: Н. А. Яковишин, А. Г. Мелконян, Ф. Я. Овечкин - сэрэгэй-түүхын бүлгэмэй түрүүлэгшэ, уран зохёолшо Д. Д. Хилтухин, Е. В. Козик - генерал-майор, Н. Б. Ивашкевич, А. Н. Аруцов, А. Петросян.

Хойгуур зогсогшод: М. М. Клецель, С. Е. Корбан, С. И. Шамрей - сэрэгэй-түүхын бүлгэмэй харюусалгата секретарь; И. П. Вайдо, А. Н. Фёдоров, 114-дэхи СД-гэй харюусалгата секретарь, В. М. Гарибов, Н. Г. Григорьев.

Гэр бүлынь архивһаа абтаа

Данри ХИЛТУХИН
ОДЕР МҮРЭНЭЙ
ОРЬЁЛООН
 ("Геройн домог" гэжэ
 поэмэһээ хэһэг)

Уул Германидань
 Дайнай ерээшэ
 Одер мүрэнэйн
 Олоо бэшэ!
 Газар дээрэ
 Галай нэрьёошэ
 Гитлерэй зэмэ,
 Германиин бэшэ!
 Гитлеровецүүдэй
 Гэмээ тохохон
 Гэнэн мүрэнүүдэй
 Гэрэлтэй уһан
 Харин мүнөө
 Харахын аргагүй,
 Сэбэр хүнэгөөр
 Удхын тухагүй.
 Одоо иигээг
 Одерой ээлжээн
 Буужа ерээг,
 Бусална тэшхээн.
 Тэдэнэр өөһэдөө
 Тэһэлэ хүүргээ,
 Бидэнэр хюроодоог,
 Баринабди хүүргэнь.
 Гарасая өөһэдөө
 Галдана тэдэнэр,
 Гальень өөһэдөө
 Слранабди бидэнэр.
 Олон юумэ Дарма
 Одер дээрэ үзэнэ,
 Бүзар юумэ харана,
 Бульень тэмдэглэнэ:
 Уул Германида
 Дайнай ерээшэ
 Одер мүрэнэйн
 Олоо бэшэ!
 Бүхн Германиин
 Бүрэн мүрэнэинь,
 Хамаг Германиин
 Хоёр эрьёе —
 Баруун захынь
 Зүүн бэетэйн,

Зүүн гарынь
 Баруун хүлтэйн —
 Зүйжэ табиха
 Зорилготойбди,
 Залгажа зайнаха
 Заабаритайбди.
 Энэ — манай
 Эгүүридын үүргэ,
 Совет арадай
 Сүлөөлэлтын хүүргэ!
 Байлдаанай галье
 Берлин дээрэнь,
 Эрлигэй хорые
 Эшээн досоонь
 хүнөөн сараха
 хүүлшын хүүргэ
 Эндэ бариха —
 Манай үүргэ...
 Иймэ найхан
 Этигэл найдалтай,
 Боголдоо байхан
 Баталма галтай
 Дарма Жанаев
 Добтолгодо оробо,
 Ротынгоо ханаае
 Сэхэлжэ оробо.
 Үнэн нүхэдэнь
 Үсөөрөөшье наа —
 Солдагуудын
 Соохорлоошье наа,
 Хээээш илахая
 Мэдэжэ ябаа,
 Капитан Дарманя
 Хайрлажа ябаа.
 Баатарай сэгхэлдэ —
 Байгалай долгин,
 Капитанай хүлдэ —
 Худанай халхин.
 Долгинийнь эршэдэ —
 Домогой үрээл.
 Халхинийнь эршэдэ —
 Буряадай түүрээл.

ДАНРИ ДАНИЛОВИЧ бидэ хоёрой тоонто нэгэн байха - Эрхүүгэй можын Боохоной аймагай Заглиг нютаг. Булгаршагүй булгад отогой зон болонбди.

Данри Данилович залуугаар нютагһаа гарахан юм. Шүлэг бэшэдэг болоод лэ, тэрээндээ угаа ехээр дурланхай, шунахай хүн ябаа даа. Үнгэрхэдөө, дайнда ябахаддаа, байлдаанай забһарта гү, али шархатаад госпиталиин орон дээрэ хэбтэхэдээшье, карандаш дэбтэр хоёрһоо халадаггүй байгаа. "Гал дүлэн сооһоо амиды гарахаяаш мэдээгүй аад лэ, шүлэг бэшэхэ хабатай байгаалши", - гэжэ би заримдаа гааруулахб. Тийхэдэм: "Харахан үзэһэнөө минии бэшээгүй наа, хэн бэшэхэ байгаа?" - гэхэ.

Бидэ хоёр дайнай хүүлээр - 1945 ондо гэрлээ нэмди. 1946 ондо басагатай болоо зомди. Мүнөө 5 зээнэрнай мандагарнууд болонхой даа. Үшөө 5 гуша бии болонхой, үбгэн абынгаа нэрэ нэрлүүлжэ ябана.

Данри Данилович бидэ хоёр гушан гурбан жэлдэ эбтэй найхан хуугаабди. Нүхэрни ном уншаха дуратай нэн. Тэрэнэй уншаагүй ном үсөөн байгаа юм. Би өөрөө библиотекерээр ажалладаг хадаа хэрэгтэй ном гү, али журнал асаржа үгэдэг байгаа. Мэргэжэлэйнгээ эрхээр би өөрөөшье ном уншаха даа. Ямар нэгэн зохёол уншаад, заримдаа угаа ехээр арсадагша бэлэйбди. ханалайнгаа таараагүй наа, хүн бүхэмнай өөр өөрынгөө нагнажа баряад үлэхэ...

Данри Данилович хадаа үнэн дээрээ 1907 оной юм. Юундэ 1905 гээд бэшэгдэһэн юм гэхэдэ,

халуун зүрхэтэй, эдэбхи ехэтэй хүбүүнэй комсомолдо орохо гэхэдэ, наһаниин гүйсөөгүй байгаад, өөртөө хоёр наһа нэмэһэн байгаа бшуудаа. Мэндэ ябаа наа, түрээһөөрөө 1997 ондо ерэн наһаяа тэмдэглээб гэжэ ебхыжэ хууха байгаа даа. Теэд яахабши...

Хүн бүхэнэй өөр өөрын нютаг найхан юм ааб даа. Гэбшье Заглиг нютаг гээшэ хэлэшэгүй найхан нютаг юм. Бидэ залуу ябахаддаа, жэл бүри нютагтаа ошожо, түрэл түгимдөө, үетэн

бэшэһэн зохёолнуудынь, номуудынь бидэнтээ үлэнхэй гээшэ ааб даа.

Ерэн жэлэйн ойдо нэгэ номыень хэблүүлээ наа гэхэдэ, мүнгэн байхагүй. Спонсор олдохогүй юм аа гү гэжэ бүтүү ханаата болод гээд хуудагби. Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбоон, тэрэнэй правлени энэ мэтын асуудалда ханалаа табиха байгаал даа. Яагаашье наа, Данри Данилович Хилтухин Уран зохёолшодой холбооной түрүүшын гэшүүдэй

ГУШАН ГУРБАН
ЖЭЛДЭ

нүхэдтөө айлшалажа, үе мүсөөрөө, сэдхэл зүрхөөрөө тэниигээд, амараад ерэдэг байгаабди. Нүхэрэйнгөө бэеын үлбэрэй шалтагаанаар хүүлэй хэдэхэн жэлдэ нютагаараа ябажа шадагдаагүй даа.

Данри Даниловичай хүүлээр би өөрөө хэды дахин нютагтаа айлшалааб. хүүлэй арбаад жэлдэ тишээ ябаагүйб даа. Наһанай ехэ болоходо, бэе хүндэрөө. Тийгээд өөрынь абажа ябаха хүн хэрэгтэй болоно даа. Хэрбээ Данри Даниловичай мэндэ байхан байбал, бэе бээдээ түшэг болоод лэ, хээээдэшье ошохо нэн бээбди. Теэд оршолонто дэлхэй гээшэ хүнэй ханаашаар болодоггүй байна ха юм даа, яахабши.

Саг жэл ошоходоо, ехэшье түргэн даа. Данри Данилович манаа орхижо ошоһоор, 18 жэл болошобол даа. Хэһэн хэрэгын,

нэгэн байхан гээшэ. Аха нүхэрөө мартаалгүй наа, найн бэлэй гэжэ гушан гурбан жэлдэ шэбэнэхэһээ нэгэ үгэтэй, шэмхэхэһээ нэгэ мяхатай ябахан үрөөһэниинь хадаа хануулан хэлэнэ гээшэб даа.

Дайнай хёрбоһоор амилхан, шунаа адханаан хүн хадаа дайнай баатарнуудта ехэ энхэргэн байхан юм. Тиймэл хадаа Гуржап Очиров тухай материал суглуулхан, Советскэ Союзай Герой Дарма Жанаев тухай поэмэ бэшэһэн байгаа. Агууехэ Илалтын 50 жэлэй ойдо энэ поэмэнь дахин хэблүүлхэ тухай хөөрөлдөөншье болоогүй хаш даа.

Үхэһэн хүн, тэрэ саанаа уран зохёолшо шортоол үхөөд лэ мартагдаха ёһогүй гэжэ үшөө дахин хануула байна. -

А. ХИЛТУХИНА,
 ажалай ветеран.

МЭХЭТЭЙ УЛААН
ЗЭДЭГЭНЭ

Мэхэтэй улаан эдэгэнэ
 Мэлмыхэдэнэ эндэхэнэш,
 Ногоон соохоно ороходоог,

Намнаа ши бү хоргодо.
 Эрьээд намай хара гэнэм,
 Амтатайхан эдэгэнэ.
 Элбэг жэмэс түүгээгүйдөө
 Эндэһээ хаанаш ошохогүйб
 гаа.

АЯНША ҮХИБҮҮД

Баглаа ягаан тэрэнги
 Багашуулые уряалан
 толорно.
 Алтан шүүгдэрээр
 мэлмэрһэн
 Аглаг гайда яларна.

ХҮҮГЭДТЭ ЗОРЮУЛҮУЛҮУЛ ШҮЛЭГҮҮДЭЭНЬ

ГОРХОХОН

Эһэ шоройто нуга соогуур,
 Эрмэг хүлэг шулуун доогуур
 Ээрэмшээн ургаһан

горхохон:
 - Эсээб, амархам, - гэсэд,
 Эрхэнгэ зангаар ёһорхон
 Эрьһээ халаял... Теэд
 Хуурай талын нюрган дээр,
 Хурса элшэтэ наран дор
 Тэсээш угаан тэнээгүйл,
 Тэршэлэн хэбтээл -
 шэнээгүй.
 Харьялаа долгинишынш
 замхаал гаа.
 Харгана ургааг халхалаал
 гаа...
 ... Урдахадаал хүсэтэй
 байгааша...
 Ухамайлан ойлгоогүйнш
 харамтай.

Арагайнгаа хэрэгһээ
 таһараашаг
 Агдлал гаа тэрэ горхонтой.

ШУУРГАН

Шуурган, минии арһые
 Хуулахагүйш хурса
 шүдоороо.
 Таахагүйш хээээшье
 ханаһыем,
 Талаар тойрон үнгэрхэдөө.

Таһа татахаб ташуурыеш,
 Талаан уужам гайдагаа,
 Гарыем ши бу шүүрыш,
 Галзуу хотуу ябахаддаа.

Хойшонь бүтатыш намай, -
 Хооһоор хосорхош, юрээдоо.
 Абарга хүсэтэ шамай
 Абажа шадахаб дүүрээдоо.

(Д. Хилтухин ородоор шүлэглэдэг байгаа гэжэ статья соо бэшэгдэнхэй. "Буряад шүлэгэй дээжэ" (1963) гэхэн ном соо ороһон эдэ шүлэгүүдые А.Жамбалдоржиев, Г. Чимитов, Ш. Нимбуев, Ч.Цындамбаев гэгигэд оршуулһан байгаа).

МАНАЙ ҮНЭЭН

Хүдөөгөөр, нугаар би
 Хүүгшэнээ адуулнаб.
 Үдгэшэлэн гэртээ би
 Үнээгээ асарнаб.
 Хашаагаа оронгүй,
 Холоһоо мөөрэнэ:
 - Хайрата тугални,
 Хаанабши? - гэнэ, -
 Элдэб ногоо би
 Эдижэ сагааб гаа.
 Шэмэтэ хүмбэй би
 Шамдаа асарааб гаа.

ОГОРОД

Огород таринабди бидэ -
 Олон янзын эдэг:
 Наран сэгсэг урганхай,
 Алтан нагшуур барыхай.
 Харатай, сухалтай хүбүүндээ
 Хасараа арбуз бүлхылгөө
 Үүр бүхэндэ гүүтэээ
 Үгэрсэ уһалдаг үүргэтэйб.
 - Та хоёрой тухагүйгөөр,
 Танай бэрхэ ажалгүйгөөр
 Иймэ огород ургахагүй нэн!
 Гэжэ абамнай хэлээ нэн.

ХАБАР

Санаан хайлаа -
 Сагын ерээ,
 Хадын горхон
 Харьялан ургааг,
 Түргэн дундаа
 Түүлэн мэргээд,
 Шүргэ доогуур
 Шурган ороо,
 Төөрижэ ябаһаар
 "Түрлөө олоо":
 Басагад хүбүүг
 Баран сугларааг,
 Хамтын хүсөөр
 Хааж, "хазарлааг",
 Сабшалан тээшэ
 Тараан урагхуулаа.
 Сандан бригадирта
 найсахан магтуулаа.

ШҮҮДЭР

Эндэ үндэрэй бооридо
 Эртэ үглөө эрэлэйб.
 Ягаан сэгсэгтэй тэрэнги
 Яһала гоёор зуралайб...
 Тээд ехээр ядалдааб,
 Тийгэжэ, юрээдоо, үзөөгүйб:
 Набшалан дээрэ тогтоһон,
 Наран дор яларһан
 Шүүдэр зуража шадаагүйб -
 Биһрэдэм орожо үгөөгүй,
 Хоёр час соо шэрэнүүдээ
 Холин тааруулжа ядашооб,
 Ядһандаа эсшооб,
 Эсэлдэгэ хүлэршооб.
 Тийһээр байтар шүүдэрни

Тэнгэри оодэ "ниигдшоо"...
 Зорюута баһа ерэхэл хаб,
 Зуража заагүй шадахал хаб!

НАРХЯАГ

Нарһан доогуур,
 Набшалан соогуур
 найхан шаргал
 нархяаг - мөөгэ
 Олоороо хоргодоо,
 Олдохоёо болёо!
 Нюгэм хурса,
 Олохол байхаб,
 Ниигдхэдэ тиигээг
 Үлхэхэл байхаб:
 найнаар хатаагааг
 Эжыдээ үгэхэб,
 нархяагтай шүлэ
 Үбэлдөө уухаб.

Хүхэ ногоон могодоуу,
 Хүүгдэе үшиһөө

хүлээнхэй.
 Дул сагаан хуһагуу
 Дундаа зугаалан нааданхай.
 Хурбан солбон пионернуу
 Хуһагые хүрээлэн зогсоног.
 Наруул ошон түүгдэгүүд!
 нарата хүнише

толотуултаг.
 Гоё найхан горхогуу
 Гоожон урган эбхэрнэг.
 Дорюун эдирхэн вожата
 Дохёо татан алхална.
 Шууян дуудаһан дохёогоор
 Шуран хүүгэд яарана.
 Далита хурдан шубуудтал
 Даллан уряалан сугларна.

(Э.Манзаровай зурагууд.)

Энэ тусхай хуудаһые Ц.Ц.Дондогой бэлдэбэ.

Саашань Батанай угай Сондин Ошорой үхибүүдэй угай бэшэг иимэ: Цыдыбэй Ринчин - 1920 оной Дашацырен хүбүүн намажаб басагатай байгаа. Дашацырен горно инженер мэргэжэлтэй байһан, һүүлдэн Москвагай аспирантура дүүргэжэ, экономикын эрдэмэй кандидат болоод, Эрхүү хотодо багшалаа, Борис, Александр хүбүүдтэй. Борисын хоёр хүбүүдтэй: Александр, Алек-

нүхэр Барганимын Балданаша Хадангарай - табан үхибүүдтэй: Цырендоржо, Цыденжап, Хандал, Баатар, Бадмасэсэг. Табан үхибүүдын эхынгээ нэрээр үбгэ эсэгээрээ Балжини-маевууд гэжэ ябадаг хадаа Батанайн Ошорой уг гарбалда ороно. Шэнэһэтэ нютаг сооһоо нэгэл Батанайн Ошорой үхибүүдэй угай бэшэг тэмдэглэхэдэ, иимэ байна гэшэ. Энэ угай Балду Старшинагай дуулаһан

Цырендондок Эрдынеев, Мунко Батуев болон бусадые нэрлээ һаа, олон даа. Шэнэһэтэ тоонто нютаг-һаа гараһан Буряадай суута хирург Андрей Иннокентьевич Жалсараев, Вика басаганиинь, Виктор хүбүүниинь эсэгынгээ эмшэн мэргэжэл үргэлжэлүүлжэ, урда ябаһаниинь мартагдашагүй баяр лэ. Энэ һайхан Шэнэһэтын үринэр эмшэн Сергей Батуев жара

Зуһаландаа газарай эдэе ургуулагшадта

ШАРА НАБШЫН ХАНА

Сентябрь һарамнай иигэжэ нэрлэгдэдэг гэшэ ааб даа. Бүхы үржэмэсээ хуряжа абаһанайнгаа һүүлээр газартаа органическа (шэбхэ) болон минеральна үтэгжүүлгэ оруулжа, газараа хахалжа шухала. Набша намаагай шарлажа эхилхэтэй адли энэ хүдэлмэри хэгдэдэг юм. Хатаһанан хурьһэтэй болдогхонуудые бута сохижо, тармуураар тэгшэлэн тараахада һайн. Тиихэдэ газараа уһалһанайнгаа һүүлээр гү, али хура бороогой ороһоной удаа хэбэл, ашаг үрэнэ ехэ байха зэргэтэй.

Намартаа зарим модо, һөөгүүдые һуулгадаг гэшэбди. һуулгахаһаа 2-3 долоон хоног урид нүхэнүүдыеһь малтаад, үтэгжүүлгэ оруулаад, бэлэн болгоод байбалтнай, һайн шуу. Энэ үедэ гүлзөөргэнэ, үхэр нюдэ, крыжовник, малина гэхэ мэтые тарихада һайн.

Залуу модо һуулгаһаар һайса уһалха шухала. Вишни, слива хоёрто 1-2 хүнэг уһан хэрэгтэй. Саашанхи жэлнүүдтэ уһалаагын хэмжээе бага болгоходо болохо. Түрүүшын 4-5 жэлдэ жэл бүхэндэ үтэгжүүлгэ һаа, һайн байха.

Мүнөө эндэ шасаргана тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрөөбди. Шасаргана дулаанда дуратай. Нэмэри газарта дуратайшые һаа, үндэр модондо халхалагдаха дураруй байха. Жүйтэнһөө айдаггүй, 50 градус хүйтэниие дабаха шадалтай гэшэ.

Шасаргана үтэгжүүлгэ һайнтай, һэрхигэршэг газарта дуратай, намаагил, уһанда абтадаг газарта муугаар ургадаг.

Хэрбээ энэ ургамалые намар тарихал, үтэгжүүлгэ бү оруулагты, хабар тарихадаа, 2-3 долоо хоноод, азотно үтэгжүүлгэ хээд, дээрэһэнь уһалха зэргэтэй. Шасаргана һуулгаха гэбэл, 50-60 сантиметр гүнзэги нүхэ малтахат, хоорондохы зайны 2-2,5 метр байбал, һайн. Шасарганин залуухан модые нүхэн соонь сөб сэхээр һуулгаад, 2-3 хүнэг уһаар уһалхат. Һүүлээрнь 5-6 сантиметр зузаанаар торфоор гү, али элһээр хушаха хэрэгтэй.

Хабартаа шасарганада фосфорно ба калийна үтэгжүүлгэ оруулха шухала. Шасаргана гэшэ эрэ, эмэ гэлһэн хоёр бүлэгтэй ургамал юм. Үрын гарахын тулада 4-5 эмэ ургамалда 1-2 эрэ ургамал хэрэгтэй. Энэ ургамалай эрэ, эмынь гүлгэнүүдэй хэмжээгээр илгажа болохо. Хабартаа сэсэглэхэһэнь урид, намартаа набшаһанай уһананай һүүлээр гүлгэнүүдэй булсуухайнуудые хараха юм. Эрэ гүлгэнүүд эмэһээ хэмжээгээрээ 2-3 дахин томо байдаг.

Ургамалууд гэшэ зүгынүүд болон һалхинай хүсөөр үржэдэг гээд мэдэнэбди. Хэрбээ гэнтэ зүгышые хомор, һалхигүйшые зунай болобол, сэсэглэжэ байһан эрэ модондой һалааханиие хуһалжа абаад, эмэ модон дээгүүр һэжэрхэдэ болохо. Тигэжэ үрэ тогтоохо гурим бии юм.

ШАСАРГАНЫН ҮНДЭНЭНЭЙ ОНДОО ТЭЭГҮҮР УРГАБАЛ, ЯАДАГ БЭ?

Энэ ургамал эндэ тэндэ хамаагүй ургашадагаараа хашартай юм. Тэрэниинь тон зүбөөр хайшалха хэрэгтэй. Хэрбээ, жэшээнь, юрэ газар дээрэ тэбхысэ отолоодхёо хаатнай, отологдохон нэгэ мүшэрэй орондо унтажа байһан гүлгэнһөө хэдэн мүшэр ургашаха. Тимэһээ ургажа гараһан мүшэрые газар дорохи үндэһэнэинь зууураар отолхо тон шухала юм.

ШАСАРГАНААР ЯМАР АМТАН ХООЛ ШАНАЖА БОЛОХОБ?

Шасарганаар кисель, желе, пастила, варени, компот хэжэ болохо. Тэдээн соо аскорбинова кислота (С витамин) һайнаар хадагалагдадаг юм.

Шүүһэн. Жэмэсээ түүжэ угаһанай һүүлээр низалха, нюхаха юм. Һүүлээрнь 1 килограммай 200 грамм уһа нэмэхэ, 60 градус халуунда халта халаагаад, амталжа байжа саахар хээд, консервын гуримаар хабхаглаха хэрэгтэй.

Желе. Жэмэсэй 300 грамм шүүһэндэ 300 грамм саахар, 4 процентын 200 грамм пектин хээд, бүхыдөө 600 грамм болоторнь бусалгаха шухала. Шара-улаан үнгэтэй, гашуубтархан амтатый, хоншуухан үнэртэй энэ эдээн шэл баанха соо удаан һайн заңдаа хадагалагдадаг байна.

В. ТОКТОХОЕВА
хэблэлдэ бэлдэб.

Багшанарай мэргэжэлээ дээшлүүлгын институтай директор байһан, Буряад Республикын, Россин Федерациин габыяата багша

Цыван Жамсаранович ЖАМЦАРАНОВИЧ

хүндөөр үбшэлһэнэй удаа һаһа бараһан тухай түрэлхиднь, дүтын хүнүүд гүнзэги шаналал гашуудалтайгаар мэдээсэнь.

Хатасалгын ёһолол Багшанарай мэргэжэлээ дээшлүүлгын институтда октябрийн 16-да 10 сарһаа 11 сар 40 минута хүртэр болохо.

ТҮРЭЛ ТҮГНЫМ ТҮҮХЭ

сей; намажаб басаганиинь Бармитов Цырендоржо нүхэртэй байгаа; Ринчинэй зээнэрын олон. 1897 ондо түрэхэн Цыдыбэй Чимидэй үхибүүдын: Нина, Даша-намжал; Нинын нүхэр Сулшан Ендонов. Тугдүм-намхайн зээнэрын олон. Дашанамжал Туяна басагатай, Аюур хүбүүтэй. Аюурай хүбүүн Аюрдоржо. Цыдыбэй намажаб Балдан-дулма басагатай. Нүхэрын Гомбожапов Балдоржо - Тамара, Евдокия басагатай. Иигээд Цыдыбэй үри һадаһан дүүрбэ.

Саашаа Ошорой Базар, Базар Бочикто аһаһаа Доржые үргэжэ абаһадань, Доржо табан үхибүүдтэй болоо: Дашима, Дашацырен, Цырендаша, һамадай, Мария. Дашимын нүхэр Лопилов Дэмбэрэлэй аша зээнэр олон. Доржын Дашацырен арбан үхибүүдтэй: Дашадэлэк, Баатар, Сэсэгма, Намжалма, Намсарай, Роза, Пунсэк, Ирина, Бадма, Оля. Аша зээнэр баһал олон. Доржын Дашацырен Дашалһама Нимаева нүхэртэйгөө үхибүүдээ үргэжэ, хүнэй зэргэ ном үзүүлжэ, хүн болгожо табиһаһаа гадуур, ажал хэхэ дуратай ябаһан Дашацырен Ленинэй ордендо хүртэһэн, Эхэ герой болоһон Дашалһама Түгнын түрүү зоной тоодо ородог гэшэ.

Үхи хүбүүдын аба, эжынгээ нэрэ үргэжэ, үргэлжэлүүлжэ, хэлһэн ажалдаа урагшатай бэрхэ, нохойдо хусуулангүй, хүндэ хэлүүдэнгүй ябадаг гээд нютагаархидын хэлсэдэг. Саашаа Доржын Цырендаша Батын Цыпилма нүхэртэйгөө табан үхибүүдые хүн болгоо, нэрлэбэл: Борис, Баатар, Роза, Светлана, Ольга. Эдэ үхибүүдһээ гараһан Цырендашын аша, зээнэр олон. Цырендаша Цыпилма хоёр наһаараа ажал хэжэ урда ябаа, буянтай бурхантай зон. Ошорой Банзар (дүрбэдэхи хүбүүн) дүрбэн үхибүүдтэй: Султимлама, Санжадай, Балжанима (Балжага), Даши-ма. Балжанима хоёр басагатай: Балма, Балжад. Балмын

дуунай удха хари газар дүүгээ хадамда үгэхэдөө, зобожо, гуниглажа дуулаһан удхатай.

Хатарша хулаг мориинем Хада руу табилгүй, Харгын олон бэлшэртэ Халгахал гэжэ гэнэ байха. Хайрата гансахан

Дүүхэнээ Хариин газар мордуулбалби.

Хариин газар хатуухан Харад гэжэ ябаарай. Хүрин хээр мориинем Хүтэл руу табилгүй, Хүтэлэй харгын бэлшэртэ Халгахал гэжэ гэнэ байха. Хөөрхэн ганса дүүхэнээ, Хүргэжэ мордуулбалби. Хариин зон хатуухан, Хайрлад гэжэ ябаарай, - гэжэ шэнэһэтээрхин, бэшэшые түгнөөрхин мүнөө хүрэтэрөө дуулажал ябадаг, ябахашые гэжэ һанагдана.

Шэнэһэтэ нютагта мүнөө хуушанай юһэн хотоной зон ажаһуудаг. Тэрэ нютагууд гэхэдэ: Хотогорой-Хотон, Шүлуута, Нарин, Мухар-Шэбэр, Шанда, Хадын-Үбэр, Бэрэн-Адаг, Намарзан, Мунханай-Үбэр. Эдэ нютагуудһаа дала гаран хүбүүд Эхэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда ябажа, орон нютагаа хамгаалжа, хархис, муухай дайсаные һамна бута сохилсоо. Хорёод хүбүүд армиһаа бусаагүй, эжы, абаяа, эгэшэ, аханараа, дүүнэрээ гашуудал гунигта орууһан лэ юм ааб даа.

1995 оной дайнай дүүрэхээр 50жэл тэмдэглэхэдэ, дайнай 12 ветеран, тэдэ жэлнүүдтэ ара газарта хүдэлһэн 28 хүн байгаа. Эдэ зомнай жэл бүхэндэ үсөөрнэ, хэлэшгүй хатуу үйлэ үзэһэн хүбүүд, басагад гэхэдэ, алдуу болохогүй. Эдэ зоние хүндэлжэ, арбан сагаан буянгые үзүүдбэл, мүнөөнэй зондо баһал буян гэхэдэ, зүб бэшэ гү?

Энэ нютагай түрүү ажалшад, наһаараа трактор, машина жолоодоһон Дашабал Гомбоев, Сандак Цыбигов, Палан Гунгаров болон бусад олон. Хүн зоноо дахуулжа, ажал хүдэлмэри ударидажа, амжалта туйлаһан ажалай түрүүшүүл гэхэдэ, Бата Бадмаев, Базар Эрдынеев,

гараад, ажаллажал ябаһаар. Намжал Цыдыпов Мария Бадмаевна нүхэртэйгөө малай эмшэн мэргэжэлтэй. Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй аймагуудта хүдэлөө, мүнөө хото городто дээдэ мэргэжэлтэй малай эмшэнээр ажаладаг. Нютаг дээрээ аба эжынгээ хэлһэн хэрэгыень, ажабайдалыень үргэлжэлүүлжэшые ябаашад олон, нэрлэбэл: Бүргэт Цыбигов, Анатолий Бадмаев гэхэ мэтэшлэн. Энэ хотоной үшөө нэгэ угай бэшэг харуулая. Барга баатарай Хоридойн Хүбдүүдэй Нохой хүхүрэй (яһанай) Баатхан - Зүйтхэн - Хүйдөөн - Сантиран; Сантирай хүбүүд: Бадма, Санжа, Бадла, Сагаан. Бадлын, Сагаанай үри үхибүүд Түгнын Боом нютагта ажаһууна. Шэнэһэтэдэ Бадмын, Санжын үринэр. Бадмын хүбүүн Аюуша, Гарма; Гармын хүбүүн Цырендоржо, Жамсаран; Цырендоржын арбан үхибүүд: Балдандулма, Буда, Самбу, Дашидоржо, Цырендоржо, Сыжидма, Жамса, Жамбал, Сэнду, Чимитсу. Будын хүбүүн - Балжиниима; Самбуугай табан үхибүүд: Намжил, Мария, Даша, Базар, Эржэна. Дашадоржын юһэн үхибүүд - һасаран, Бимба, Жаргалма, Сэсэгма, Баяр, Хубисхал, Жаргал, Цыренсу, Чимитсу; Жамсын гурбан үхибүүд: Владимир, Жаргал, Баяр; Цырендоржын гурбан үхибүүд: Цырендоржо, Жамбал, Чимитсу айлда үргүүлһэн үхибүүд юм.

Саашаа аша зээнэр олон даа. Гармын Жамсаранай - Намжалма, Балма, Цырендулма - үхи хүбүүд олон. Сантиран Санжын - Барбун Цыдып, Цыдыбэй зургаан: Цыренжит, Гомбо, Дарма, Балма, Цыремжит, Пагма; Гомбын - Жамбал, Дармын Доржо, саашань бэшээ һаа, аша үринэр олон. Эдэнэр Шэнэһэтэ һайхан тоонтодоо Түгнын баялиг шэмэг боложо үнэржэжэ ябанал даа.

Цырендондок ЖАМСАРАНОВ.
(Үргэлжэлэлын хожом гараха.)

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А.Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕГИИ: С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б.М.Ж.ЖИГЖИТОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б.ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентын ба Правительствон аппарат), Д.Д.СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: Г.Х.ДАШЕВА, Ц.Ц.ДОНДОГОЙ, С.Д.ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, В.И.ЛИНГАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хууданан хэмжээтэй. Индекс -50901. Хэлэг 4317. Хэблэлдэ тушаагдаһан сар 17.00.

"Республиканска типографи" гэлһэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорийн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7868.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариатай - 2-62-62, таһагууд: нийтэнь-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонингын хүдэлмэринин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна гүбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.